

PRAVO NA ZABORAV KAO INSTRUMENT ZAŠTITE PRAVA LIČNOSTI U EVROPSKOJ UNIJI

Dr. sc. Maja Čolaković, vanredni profesor

Pravni fakultet Univerziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru

Dr. sc. Lana Bubalo, docent

Pravni fakultet Univerziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru

SAŽETAK

Rapidan razvoj tehnologije koji se događa posljednjih decenija stvara brojne probleme u pogledu zaštite prava ličnosti. Među njih spada i problem neovlaštene obrade i upotrebe ličnih podataka te njihovo neovlašteno i nesvršishodno izlaganje javnosti.

U Evropskoj uniji je 2014. godine, presudom Suda Evropske unije u predmetu Google v Costeja, aktualizirano tzv. pravo na zaborav (engl. Right to be forgotten). Njime su pojedinci, u skladu s Direktivom 95/46/EZ, ovlašteni da od Internet-pretraživača zahtijevaju uklanjanje rezultata pretrage koji upućuju na neprikladne, nerelevantne ili pretjerane informacije o njima (fotografije, različite lične podatke itd.).

Potreba za temeljitom reformom oblasti zaštite ličnih podataka u Evropskoj uniji, potaknuta već zastarjelim propisima i nedovoljnim stepenom harmonizacije prava u ovoj oblasti među državama članicama Unije, u konačnici je dovela do usvajanja seta novih pravnih instrumenata, uključujući i Uredbu 2016/679. Njome je pravo na zaborav izričito normirano, i to mnogo preciznije nego što je to učinjeno u Direktivi 95/46/EZ.

Autorice u radu analiziraju odredbe novog pravnog okvira Evropske unije vezanog za zaštitu ličnih podataka, tj. pravo na zaborav, odnos ovog prava prema pravu na slobodu izražavanja i informiranja, te načine realizacije prava na zaborav u praksi.

Ključne riječi: Internet, lični podaci, sloboda informiranja

1. UVOD

Dok smo u procesu javnog informiranja ranije bili oslonjeni isključivo na tradicionalne medije masovnog komuniciranja – štampu, radio i televiziju, sada postavljamo sve ovisniji o novom mediju – webu, kao izvoru informacija.¹ U Evropi danas 250 miliona ljudi svakodnevno koristi Internet² – „mrežu svih mreža“.³ Masovna upotreba ovog medija, uz nesumnjivu korist za pojedince, istovremeno je otvorila brojne mogućnosti povrede prava ličnosti, a naročito prava na privatnost te prava na čast i ugled.

Vijesti se na Internetu šire velikom brzinom. Kada je informacija jednom objavljena on-line, skoro je nemoguće dosegnuti sve web portale, blogove ili socijalne mreže koji su je prenijeli.⁴ On-line objave tako postaju trajna svjedočanstva o ljudima, koje može pročitati svako, u svako doba dana, jednostavnim ukucavanjem ličnog imena u Internet-pretraživač.

Internet je zasebna, virtualna sfera odvojena od države. Pošto nema granica, veoma je teško odlučiti kako ga treba tretirati – kao mjesto neograničenih mogućnosti za uživanje slobode izražavanja, koje kao takvo ne treba biti zakonski regulirano,⁵ ili kao mjesto na

- 1 Osmančević, E., (2008.), *Demokratičnost WWW komuniciranja*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, str. 5.
- 2 Evropska komisija, Ured za publikacije, *Kako se reformom zaštite podataka jačaju prava građana?*, Informativni članak, januar 2016., dostupno na: <http://www.consilium.europa.eu/hr/documents-publications/publications/> (21.10.2017.).
- 3 Internet je nastao konvergencijom informatičke i telekomunikacijske tehnologije, a njegove karakteristike: globalnost, dostupnost, otvorenost, decentraliziranost i neovisnost o posebnoj infrastrukturi, već su ga učinile temeljnim medijem globalnog informacijskog društva. Detaljnije vidjeti: Dragičević, D., *Privatnost u virtualnom svijetu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 51 (3-4), 2001., str. 616-618.
- 4 Čendić, K., (2014.), *Kleveta on-line u Federaciji BiH*, Internews u BiH, Sarajevo, str. 14.
- 5 Više autora se izjasnilo u tom smislu. Tako Mijatović navodi četiri argumenta za ilustraciju pozicije Internet- libertarijanaca (onih koji su protiv svake postojeće i buduće regulacije Interneta, ili su barem skeptični prema uspjehu te regulacije). Jedinstvenu regulaciju sprječava: (1) postojanje različitih međunarodnih i kulturnih standarda pristojnosti; (2) nijedna država ili globalna vlast nema isključivo pravo nametnuti paket standarda za globalni Internet-sistem; (3) nesputan protok informacija onemogućava one koji imaju moć zloupotrebjavati ih bez velike medijske eksponiranosti; (4) veoma je teško

kojem sadržaj treba biti uređen i gdje je ono što je neprihvatljivo off-line, neprihvatljivo i on-line.⁶

Većina se ipak slaže da je i na Internetu, često nazivanom *cyber space*⁷, potrebna neka vrsta regulacije. Predlaže se stvaranje transnacionalnog, samostalnog *cyber-prava*⁸ po uzoru na *lex mercatoria*⁹, koje

---

provoditi regulaciju Interneta. Vidjeti: Centar za politike i upravljanje, *Zašto nam treba ombudsman za medije i je li svaka regulacija cenzura?*, <http://www.cpu.org.ba/blog-bih/post/2013/zasto-nam-treba-ombudsman-za-medije-i-je-li-svaka-regulacija-cenzura/> (21.10.2017.); Specifični tehnički atributi Interneta podržavaju tezu da digitalni sadržaji trebaju biti predmet jače zaštite slobode govora u odnosu na tradicionalne medije, zbog toga što „pojedinici imaju kontrolu nad sadržajima koje će vidjeti, tj. kojima će pristupiti on-line. Stoga tradicionalnu regulaciju emitovanja ne bi trebalo (jednostavno) prenijeti na Internet.“, Wong C., Dempsey, J., (2011.), *The Media And Liability For Content On The Internet*, 1. izd., Open Society Foundation, str. 22., dostupno na: <http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/mapping-digital-media-liability-content-Internet-20110926.pdf> (12.10.2017.); Darlington predlaže da se slučajevi građanskopravne odgovornosti na Internetu rješavaju putem on-line medijacije i arbitraže. Vidjeti: Darlington, R., *Should the Internet be regulated?*, na: <http://www.rogerdarlington.me.uk/regulation.html> (21.10.2017.). Argumentaciju protiv Internet regulacije vidjeti u: Post, D., Johnson, D., *Law And Borders: The Rise of Law in Cyberspace* 48 *Stanford Law Review* 1367 (1996); Barlow, J.P., *A Declaration of the Independence of Cyberspace*, dostupno na: <https://projects.eff.org/~barlow/Declaration-Final.html> (16.10.2017.); Delacourt, J. T., (1997.), *Recent Development: The International Impact Of Internet Regulation*, 38 *Harvard International Law Journal* 207.

- 6 Goldsmith, J. L., *Against Cyberanarchy*, *The University of Chicago Law Review*, Vol. 65, br. 4 (1998).
- 7 U pitanju je formulacija Williama Gibsona, prvi put upotrijebljena u njegovoj futurističkoj knjizi *Neuromancer*, u kojoj je opisao futurističku kompjutersku mrežu na koju se ljudi spajaju svojim umovima. Vidjeti: Dragičević, D., (1999.), *Leksikon ekonomije i informatike*, Zagreb, str. 78., navedeno prema: Dragičević, D., *op. cit.*, 617. i 618.
- 8 „Usporedimo li fizički svijet s virtualnim, jasno je da postoje problemi s univerzalnom primjenom, recimo, Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i drugih međunarodnih dokumenata, upravo zbog različitih kulturnih kodova, no to ne znači da je svijet odustao od njih!“ Izvor: Centar za politike i upravljanje, *Zašto nam treba ombudsman za medije i je li svaka regulacija cenzura?*, *op.cit.*
- 9 Trotter, H. I., *The Proper Legal Regime For Cyberspace*, *University of Pittsburgh Law Review*, vol. 55 (1994), str. 1019., na: (14.10.2017.); Vodinelić, V., (2003.), *Međunarodno privatno pravo ličnosti*, Fakultet za poslovno pravo i „Nomos“,

bi pratilo i autonomno sudstvo (*cyber courts*). Razvojem takvih pravila pojedincu bi bila omogućena zaštita prava na Internetu, a istovremeno bi korisnicima bila pružena veća pravna sigurnost.¹⁰

Problem zaštite prava ličnosti na Internetu prepoznat je na globalnom nivou, što potvrđuju raznovrsne aktivnosti nekih međunarodnih organizacija. Tako se pojedina tijela Ujedinjenih naroda već intenzivno bave problemom web-regulacije u vidu objavljivanja različitih publikacija, osnivanja različitih stručnih tijela itd.¹¹ Osim toga, u Rezoluciji Ujedinjenih naroda o pravu privatnosti u digitalnom dobu, usvojenoj prije pet godina, konstatirano je da se ljudska prava, a naročito pravo na privatnost, moraju poštovati bez obzira na medij. Prema tome, trebaju biti zaštićena na Internetu i van njega.¹²

Pitanje zaštite ličnih podataka u Evropskoj uniji (u daljem tekstu: EU) bilo je prvobitno sadržano u Direktivi 95/46/EZ od 24. oktobra 1995. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom ličnih podataka i o slobodnom protoku takvih podataka (u daljem tekstu: Direktiva 95/46/EZ).¹³ Ova Direktiva je više od dvadeset godina predstavljala ključni zakonodavni akt o zaštiti ličnih podataka na području EU-a. Cilj njenog

---

Beograd, str. 33.; Krotoszynski, R. J., Jr., *Defamation in the Digital Age: Some Comparative Law Observations on the Difficulty of Reconciling Free Speech and Reputation in the Emerging Global Village*, 62 Wash. & Lee L. Rev. 339 (2005), str. 342., dostupno na: <http://scholarlycommons.law.wlu.edu/wlulr/vol62/iss1/7/> (16.10.2017.).

- 10 Bez posebnog prava koje bi se odnosilo na Internet, stvorila bi se neograničena mogućnost za odgovornost Internet-korisnika, budući da djelovanje koje je u jednoj državi na Internetu dopušteno, u drugoj državi može biti nedopušteno. Vidjeti: Abah, A. L., *Trends in International Internet Defamation Suits: Targeting a Solution*, *The International Communication Gazette*, Vol. 70, br. 6, 2008, str. 531.
- 11 Centar za politike i upravljanje, *Zašto nam treba ombudsman za medije i je li svaka regulacija cenzura?*, *op.cit.*
- 12 Čl. 3. Rezolucije o pravu na privatnost u digitalnom dobu (*The Resolution on the Right of Privacy in a Digital age*) 2013, dostupna na: http://www.hrw.org/sites/default/files/related_material/UNGA_upload_0.pdf (10.10.2017.).
- 13 *Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data*, dostupna na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31995L0046:en:HTML> (24.10.2017.).

donošenja bio je zaštita fizičkih osoba (sada građana EU-a), posebno njihovog prava na privatnost u pogledu obrade ličnih podataka i osiguranje slobodnog prenosa tih podataka među državama članicama. Direktivom 95/46/EZ su utvrđena opća pravila o zakonitosti obrade ličnih podataka i određena prava osoba čiji se podaci obrađuju. Uz to je predviđeno osnivanje nezavisnih nacionalnih nadzornih tijela za nadzor primjene odredaba donesenih u državama članicama u skladu s njom, kao i tzv. Radne grupe iz člana 29. Direktive (Radna grupa za zaštitu pojedinaca u vezi s obradom ličnih podataka – *Data Protection Working Party*, u daljem tekstu: Radna grupa iz člana 29. Direktive), koja djeluje nezavisno i ima savjetodavni karakter.

Direktiva 95/46/EZ normira pravo osobe čiji se podaci obrađuju na ispravak, brisanje ili blokiranje podataka koji nisu obrađeni u skladu s njenim odredbama, posebno zbog nepotpunih ili netačnih podataka.¹⁴ Ovi instituti tokom godina važenja Direktive rijetko su primjenjivani u praksi.¹⁵ Osim toga, razlike u njenom provođenju u pojedinim državama članicama Unije prouzrokovale su i različite stepene zaštite pojedinaca u tim državama.

Zbog nezadovoljavajućeg stepena harmonizacije na polju zaštite ličnih podataka među državama članicama EU-a te zastarjelosti i neprilagođenosti pojedinim odredbama Direktive 95/46/EZ izazovima savremenog digitalnog doba, Evropska komisija je 2010. godine u Komunikaciji 609¹⁶ najavila namjeru uspostavljanja strožih pravila u ovoj oblasti, odnosno izradu novog pravnog okvira za njegovo reguliranje.

---

14 Čl. 12(b) Direktive 95/46/EZ.

15 Radna grupa iz člana 29. donijela je smjernice namijenjene konzistentnom provođenju presuda Suda Evropske unije (u daljem tekstu: Sud EU-a), što je obaveza nadzornih tijela za zaštitu ličnih podataka u EU-u. Smjernice sadrže kriterije koje bi ta tijela trebala primjenjivati, u skladu s njihovim domaćim pravom, prilikom ocjene zahtjeva ispitanika za prestankom uvrštavanja poveznica, ako su im pretraživači to odbili učiniti. Vidjeti: Gumzej, N. (2016.), *EU pravo na zaborav i globalni Internet: Izvršavanje zahtjeva za uklanjanje poveznica na pretraživačima*, Media, Culture and Public Relations, 7, str. 265.

16 Com (2010) 609 (*Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – A comprehensive approach on personal data protection in the European Union*, Brussels, 4 Novembre 2010), dostupna na: http://ec.europa.eu/justice/news/consulting_public/0006/com_2010_609_en.pdf (24.10.2017.).

Pri tome je naglašen značaj zaštite ličnih podataka kao jednog od osnovnih ljudskih prava te podcrtana težnja da se uspostavom novih pravila ojača pravo pojedinca na zaštitu ličnih podataka, svođenjem na nužni minimum njihovog prikupljanja i korištenja, kao i većom kontrolom njihove upotrebe.¹⁷

Prijedlog Uredbe o zaštiti ličnih podataka¹⁸ (u daljem tekstu: Prijedlog), objavljen 2012. godine, potakao je brojne rasprave. Jedna od najžustrijih polemika vođena je u vezi s članom 17. Prijedloga u kojem je sankcionirano tzv. „pravo na zaborav“ (engl. *Right to be forgotten*).¹⁹ U pitanju je pravo pojedinca da pod određenim uvjetima ishodi brisanje ličnih podataka koji se odnose na njega, pri čemu to brisanje treba biti učinjeno bez nepotrebnog odgađanja.²⁰ Ovo pravo je u Pri-

17 U oblasti zaštite ličnih podataka u EU-u usvojeni su brojni zakonodavni instrumenti. Oni obuhvaćaju instrumente iz prijašnjega prvog stuba, kao što su Direktiva 95/46/EZ, Direktiva 2002/58/EZ o elektroničkoj privatnosti (izmijenjena 2009.), Direktiva 2006/24/EZ o zadržavanju podataka (koju je Sud EU-a 8. aprila 2014. proglasio nevažećom zbog snažnog uplitanja u privatni život i zaštitu podataka) i Uredba (EZ) 45/2001 o obradi ličnih podataka u institucijama i tijelima Zajednice, te instrumente iz nekadašnjeg trećeg stuba, kao što je Okvirna odluka Vijeća iz 2008. o zaštiti ličnih podataka obrađenih u sklopu djelatnosti policije i krivičnog pravnog sistema.

18 *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation)*, na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A52012PC0011> (12.10.2017.).

19 *Right to be forgotten* na engleskom jeziku, *Le Droit à l'Oubli* na francuskom, *Recht auf Vergessenwerden* na njemačkom. U komentarima se može čuti više prevoda ove sintagme s engleskog jezika – „pravo biti zaboravljen“, „pravo na zaborav“, „pravo na zaboravljanje“. Premda je „pravo biti zaboravljen“ terminološki precizniji prevod na bosanski, hrvatski i srpski jezik, a po smislu i cilju instituta i mnogo adekvatniji, u ovom radu će biti korišten termin „pravo na zaborav“, jer je taj naziv najzastupljeniji u literaturi, a koristi se i u službenom prevodu na hrvatski jezik Prijedloga i Uredbe 2016/679 o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom ličnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ.

20 Viviane Reding, nekadašnja zamjenica predsjednika Evropske komisije, izjavila je da je pravo na zaborav prvi od četiri stuba nove EU regulative u oblasti zaštite ličnih podataka (*Your data, your rights: Safeguarding your privacy in a connected world*, Speech/11/183, Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-11-183_en.htm (12.9.2017.).

jedlogu razrađeno i normirano mnogo preciznije u odnosu na pravo na ispravak, brisanje ili blokiranje podataka sadržano u čl. 12(b) Direktive 95/46/EZ. U međuvremenu, ono je na temelju odredaba navedene Direktive priznato 2014. godine i u praksi Suda EU-a, presudom *Google v. Costeja*²¹, o kojoj će više riječi biti u nastavku rada.

Nakon višegodišnjih pregovora i amandmana na Prijedlog, Evropska komisija je 2016. konačno usvojila novi ključni propis u oblasti zaštite ličnih podataka, čija primjena će započeti u maju 2018. godine. U novousvojenoj Uredbi o zaštiti ličnih podataka²² (u daljem tekstu: Uredba 2016/679), koja predstavlja cjelovitu reviziju Direktive 95/46/EZ, pravo na zaborav je izričito priznato i uređeno u skladu s rješenjem ponuđenim u Prijedlogu.²³ Činjenica da je EU odlučila ovo pitanje sada regulirati uredbom, a ne više direktivom, ukazuje na značaj i potrebu da se ono normira na jednoobrazan način u svim državama članicama.²⁴

21 *Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos*, br. C-131/12 od 13.5.2014. (u daljem tekstu: *Google v Costeja*).

22 *Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation)*. Uredba (EU) 2016/679 Evropskog Parlamenta i Vijeća od 27. aprila 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom ličnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka).

23 Usprkos nadi da će nova Uredba postaviti potpuna pravila i specifične procedure za ostvarivanje prava na zaborav, mnoga pitanja su ipak ostala nedorečena. Vidjeti: Prorok, C., *Right to be forgotten in EU's general data protection regulation*, Michigan Journal of International Law, Vol. 38, 2016; na: <http://www.mjonline.org/the-right-to-beforgotten-in-the-eus-general-data-protection-regulation>. (20.9.2017.). Evropska komisija i jeste naglasila da novi propis treba biti vrlo jasan, ali istovremeno dovoljno fleksibilan, kako bi mogao biti primjenjivan narednih 10, 15, 30 godina. Vidjeti: Warman, M., *EU Fights 'Fierce Lobbying' to Devise Data Privacy Law*, The Telegraph, (9.2.2012), dostupno na: <http://www.telegraph.co.uk/technology/Internet/9069933/EU-fights-fierce-lobbying-to-devise-data-privacy-law.html>. (17.9.2017.). Pojedini autori ističu da previše složena i detaljna regulacija nije adekvatna za zaštitu ličnih podataka u 21. vijeku, već treba biti pojednostavljena i zasnovana na temeljnim principima zaštite. Tako: Koops, B. J., (2014.), *The trouble with European data protection law*, TILT Law & Technology Preprint Publications, str. 12.

24 Kao pravni akt kojeg karakteriziraju uopćenost, apstraktnost, obaveznost i neposredna primjenjivost u pravu država članica EU-a, uredba je obavezujuća u cjelini te za sve subjekte na nivou EU-a i unutar nacionalnog pravnog

U nastavku rada najprije će u kratkim crtama biti prikazan pravni okvir za zaštitu ličnih podataka u Evropskoj uniji. Potom će biti riječi o pojmu prava na zaborav i normiranju navedenog instituta u Direktivi 95/46/EZ i Uredbi 2016/679. Uz sumarni osvrt na evolucija ovog prava u državama Evrope, fokus će biti stavljen na predmet Suda EU-a *Google v. Costeja*. Posebno će biti obrađen način rješavanja antinomije prava na zaštitu ličnih podataka s jedne strane, te prava na slobodu izražavanja i prava na slobodu informiranja, s druge strane, u evropskom pravu i pravu SAD-a. Na kraju će biti analiziran postupak ostvarivanja ovog prava u praksi.

2. PRAVNI OKVIR ZA ZAŠTITU LIČNIH PODATAKA U EVROPSKOJ UNIJI

Pravo na zaštitu ličnih podataka spada u grupu onih prava ličnosti (ljudskih prava) koja su punu afirmaciju doživjela u novije vrijeme, tokom druge polovine 20. vijeka. To je posljedica snažnog tehnološkog razvoja, tj. Otkrića i šire primjene tehnologije druge informacijske revolucije (telegrafa, telefona i televizije), kojima je omogućeno zadiranje u privatnost i neovlašteno prikupljanje, obrada i upotreba ličnih podataka.²⁵

Prvi zakon o zaštiti ličnih podataka donesen je 1970. u njemačkoj pokrajini Hessen, kao rezultat rastuće svijesti o građanskim slobodama i nastojanja da se država ograniči u prikupljanju podataka o nje-

---

poretka. Njeno dejstvo u nacionalnom pravnom poretku nije uvjetovano nikakvom intervencijom nacionalnog zakonodavca ili institucija. Za razliku od uredbe, direktiva je pravno obavezujući akt čiji su adresati države članice EU-a. Obavezuje na specifičan način, tj. svojim sadržajem i ciljem. Države članice moraju izvršiti njenu transpoziciju u svoje pravne poretke i prepušten im je izbor modusa te transpozicije. Praksa je pokazala da implementacija direktiva često dovodi do novih razlika među pravnim sistemima država članica EU-a, čak i kada su države implementirajući direktivu u potpunosti ispunile svoje obaveze iz Ugovora. Detaljnije o razlikama između uredbe i direktive vidjeti: Misita, N. (2010.), *Evropska unija – osnivanje i razvoj*, 1. izdanje, Sarajevo, Revicon, str. 172-174.

25 South African Law Reform Commission, (2005.), *Privacy and data protection*, Discussion paper 109, str. IV.; D. Dragičević, *op.cit.*, str. 618-621.

nim građanima.²⁶ Sedam godina kasnije, Njemačka je usvojila savezni zakon kojim se regulirana ova oblast.²⁷ Tih godina su i u drugim nacionalnim pravnim sistemima pokrenute inicijative za njenu pravnu regulaciju, koje su ishodile kako donošenjem zakona (npr. u Švedskoj), tako i formiranjem nacionalnih tijela za proučavanje zaštite privatnosti u praksi.²⁸

Aktivnosti za zaštitu ličnih podataka na nacionalnom planu bile su podržane koordiniranim aktivnostima različitih organizacija (Ujedinjeni narodi, Vijeće Evrope, Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj – OECD, Međunarodno udruženje za krivično pravo itd.) na međunarodnom nivou. U najznačajnije dokumente donesene zahvaljujući djelovanju ovih organizacija, koji su znatno utjecali na kreiranje zakona o zaštiti ličnih podataka u pojedinim državama, spadaju Smjernice o zaštiti privatnosti i međunarodnom protoku ličnih podataka OECD-a iz 1980.²⁹ te Konvencija o zaštiti lica u pogledu automatske obrade ličnih podataka (u daljem tekstu: Konvencija 108).³⁰

Kao prvi obavezujući dokument kojim se štiti pojedinac od zloupotrebe njegovih ličnih podataka u javnom ili privatnom sektoru, Konvencija 108 je utrla put zaštiti ličnih podataka u Evropi.³¹ Premda je u pitanju dokument regionalne organizacije, ona je otvorena za

---

26 Koch, J. M., (2015.), *Germany* u: A.C. Raul (ur.), *The Privacy, Data Protection and Cybersecurity Law Review*, 2. izd., Law Business Research, London, str. 121.

27 U pitanju je Savezni zakon za zaštitu ličnih podataka – BDGS, usvojen 1977., a stupio na snagu 1979. godine. Vidjeti detaljnije: Härting, N., *Impulses for an Effective and Modern Data Protection System*, *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce (JIPITEC)*, 3, 2011, str. 195 i 201.

28 Dragičević, D., *op. cit.*, str. 631. i 635.; Härting, N., *op. cit.*, str. 195.

29 Organization for Economic Cooperation and Development: *Council Recommendation Concerning Guidelines Governing the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data*. Usvojilo ju je 1980. godine svih 29 država članica.

30 *Council of Europe Convention for the protection of individuals with regard to processing of personal data* CETS No 108, 1981, dostupna na: [http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680078b37\(14.10.2017\)](http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680078b37(14.10.2017)).

31 Evropska komisija i države članice Vijeća Evrope obilježavaju 28. januar, dan kada je Konvencija 108 usvojena u Strasbourgu, kao Dan zaštite ličnih podataka.

pristupanje i državama koje nisu članice Vijeća Evrope, uključujući zemlje izvan evropskog kontinenta.³² Kako stoji u uvodnim odredbama Konvencije 108, njena svrha je „svakoj fizičkoj osobi [...] osigurati poštovanje njezinih prava i temeljnih sloboda, a naročito njezino pravo na privatnost u pogledu automatske obrade ličnih podataka koji se na nju odnose”.³³ Nakon donošenja ovog dokumenta, Vijeće Evrope je usvojilo i veći broj preporuka i rezolucija koje se tiču zaštite privatnosti, odnosno ličnih podataka.³⁴

Osim Konvencije 108, niz drugih dokumenata koji se primjenjuju na području Evrope, odnosno Evropske unije, garantuje pravo na zaštitu ličnih podataka. U nekima, poput Povelje o temeljnim pravima Evropske unije³⁵ i Ugovora o funkcioniranju Evropske unije³⁶ ono je izričito sadržano, dok se u drugima, kao što je Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljem tekstu: EKLJP),³⁷

32 Konvenciji 108 je kao prva neevropska zemlja pristupio Urugvaj 2013. godine, a potom su u postupak pristupa krenuli Maroko, Mauricijus, Tunis, Urugvaj, Senegal, Burkina Faso, Argentina i Cabo Verde. Navedeno prema: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/108/signatures?p_auth=KFTwDe2h(14.10.2017.).

33 Čl. 1 Konvencije 108.; Vidjeti detaljnije o konvencijskim principima zaštite ličnih podataka: Dulčić, K., Bodiroga-Vukobrat, N., *Zaštita osobnih podataka pacijenata u europskom i hrvatskom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, Vol. 29, br. 1., 2008., str. 4.

34 Vidjeti detaljnije: Dragičević, D., *op. cit.*, str. 632. i 633.

35 Poštovanje privatnoga života i zaštita ličnih podataka priznati su u članovima 7. i 8. Povelje, kao dva usko povezana, ali zasebna temeljna prava. Čl. 8. Povelje predviđa da svako ima pravo na zaštitu ličnih podataka i da se takvi podaci moraju obrađivati pošteno u za to utvrđene svrhe, na temelju saglasnosti osobe o kojoj je riječ ili na nekoj drugoj osnovi utvrđenoj zakonom. Povelja o temeljnim pravima Evropske unije (*Charter of fundamental rights of the European Union*) proglašena je 2007. godine, a pravno obavezujuća je postala 2009. Povelja je sastavni dio Ugovora iz Lisabona te pri provođenju prava EU-a pravno obavezuje institucije i tijela Unije i njene države članice. Tekst Povelje je dostupan na: http://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/POVELJA_O_OSNOVNIM_PRAVIMA_EVROPSKE_UNIJE.pdf (11.10.2017.).

36 Čl. 16(1) Ugovor o funkcioniranju Evropske unije (*Treaty on the Functioning of the European Union*) (2007), dostupan na: http://www.azk.me/1/doc/Ugovor_o_funkcionisanju_EU.pdf (11.10.2017.).

37 EKLJP (*Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*), najvažniji regionalni dokument za zaštitu ljudskih prava, jeste prav-

ovo pravo podvodi i štiti u okviru prava na privatnost (čl.8.),³⁸ što je u skladu s dinamičnim tumačenjem Konvencije koje provodi Evropski sud za ljudska prava (u daljem tekstu: ESLJP).³⁹

Kako je već navedeno u uvodnom dijelu ovog rada, temeljni pravni akt evropskog zakonodavstva o zaštiti ličnih podataka dugi niz godina bila je, a biće to i sve do početka primjene Uredbe 2016/679, Direktiva 95/46/EZ. Kreirana je po uzoru na Konvenciju 108, ali je opseg regulacije zaštite ličnih podataka u njoj znatno širi u odnosu na navedenu Konvenciju.⁴⁰ Ova Direktiva je poslužila kao temelj za izradu propisa o zaštiti ličnih podataka u većini država članica Evropske unije.

Značaj prava na zaštitu ličnih podataka potvrđen je u brojnim presudama ESLJP-a⁴¹ i Suda EU-a.⁴² Za razliku od Suda EU-a, ESLJP još uvijek nije presuđivao u predmetima koji se odnose na pravo na zaborav, iako je trenutno jedan slučaj u fazi odlučivanja.⁴³

---

ni akt Vijeća Evrope usvojen 4.11.1950. godine, a stupio na snagu 3.9.1953. EU je započela proces pristupanja EKLJP-u 1979. godine, ali taj dugotrajni proces još nije okončan. Na temelju Ugovora iz Lisabona, 2010. godine Vijeće je donijelo odluku kojom se dozvoljava otvaranje pregovora o pristupanju, a potom je izrađen Nacrt pravnih instrumenata za pristupanje, koji čine paket za pristupanje Unije EKLJP-u. Ovaj proces je neočekivano zastavljen 2014. godine, kada je Sud EU-a dao Mišljenje da Nacrt sporazuma o pristupanju nije usklađen s odgovarajućim odredbama Lisabonskog ugovora. Detaljnije o procesu pristupanja i njegovoj mogućoj perspektivi vidjeti: Krstić, I., Čučković, B., *Pristupanje Evropske unije Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima kao vid unapređenja zaštite ljudskih prava u Evropi*, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, godina LXIX, 2/2016., str. 49-78.

38 *S. and Marper v. the United Kingdom* (30562/04 i 30566/04 od 4.12. 2008.) § 67; *Dragojević v. Croatia* (68955/11 od 15.1.2015.) §85; *Khan v. the United Kingdom* (35394/97 od 12.5.2000.) § 25; *Drakšas v. Lithuania*, (36662/04 od 31.7. 2012.) §§ 52-53.

39 *Rotaru v. Romania* (28341/95 od 4.5.2000.) i *A v. the United Kingdom* (35373/97 od 17.12.2002.).

40 U Direktivi 95/46/EZ navedene su sve datoteke ličnih podataka, javne i privatne, te se odnosi ne samo na automatsku obradu podataka, kao Konvencija 108, nego i klasičnu, neautomatsku, tj. ručnu obradu.

41 *L.H v. Latvia*, (52019/07 od 29.04.2014.) § 56; *S and Marper v.the United Kingdom*, § 103.

42 C-293/12 i C-594-12 od 8.4.2014 (*Digital rights Ireland Ltd v. Ireland*), § 48; C-101/01 od 6.11. 2003, (*Bodil Lindqvist*), §88.

43 *M.L. v. Germany* i *W.W. v. Germany*, br. 60798/10 i br. 65599/10.

Zaštita ličnih podataka je na različite načine regulirana u zemljama EU-a. Pojedine države, poput Francuske i Njemačke, smatraju da je zaštita privatnosti zasebno pravo u odnosu na pravo na zaštitu ličnih podataka, dok su drugdje, kao npr. u Holandiji i Belgiji, pravo na privatnost i pravo na zaštitu ličnih podataka usko povezani i smatraju se jednim pravom.⁴⁴

Osim posebnih zakona kojima je neposredno normirano prikupljanje i upotreba ličnih podataka, njihova zaštita u pojedinim nacionalnim zakonodavstvima moguća je i na osnovu odredaba o pravima ličnosti, kojima se osiguravaju civilnopravne sankcije (naknada štete) zbog povrede prava na privatnost i prava na čast i ugled. Takve propise sadrže brojni građanski zakonici u državama na tlu Evrope.⁴⁵

U literaturi se sve češće ističe, da se upravo primjenom odredaba o zaštiti ličnih podataka kao propisa *lex specialis*, mogu prevazići neki od brojnih nedostataka zaštite pojedinih prava ličnosti putem općih propisa građanskog prava i zakona o zaštiti od klevete. Naime, zbog sve veće liberalizacije zakona o zaštiti od klevete i sve šireg poimanja slobode izražavanja, pravo na zaštitu ličnih podataka kao sredstvo zaštite ugleda i privatnosti u budućnosti će sigurno zauzimati sve značajnije mjesto.⁴⁶ Osim toga, na osnovu odredaba o zaštiti ličnih podataka, (pravo na zaborav) moguće je tražiti uklanjanje mnogo većeg

---

44 Manolescu, D., *Data protection as a fundamental right*, Effectius Newsletter, br. 5(2010.), Dostupno na: http://effectius.com/yahoo_site_admin/assets/docs/Data_protection_as_a_fundamental_right_Dan_Manolescu_Issue5.16761659.pdf (11.10.2017.), str. 2-3.

45 U § 823 st. 1 Njemački građanski zakonik (BGB) propisuje obavezu naknade štete zbog povrede života, tijela, zdravlja, slobode, vlasništva ili nekog drugog prava, pa se može zaključiti da priznaje prava ličnosti posredno kroz propisivanje sankcije za njihovu povredu. Upravo je ovakav elastičan propis, u kojem se pojedina prava navode samo primjerice, omogućio sudovima da interese za koje smatraju da zaslužuju pravnu zaštitu podvedu pod ostala prava iz § 823 BGB. Temelj za priznanje općeg prava ličnosti u Austriji je § 16 Općeg građanskog zakonika (OGZ) koji glasi: „Svaki čovjek ima prirođenih prava koja se poznaju samim razumom i zato se on kao osoba ima smatrati“. Švicarski građanski zakonik u § 3 predviđa opću tužbu za zaštitu prava ličnosti, a sličnu odredbu sadrži i čl. 448 Poljskog građanskog zakonika.

46 Erdos, D., *Data protection and right to reputation: Filling in gaps after Defamation Act 2013*, Cambridge Law Journal, Vol. 73(3), (2014), str. 536-569.

broja informacija, nego na osnovu propisa o zaštiti prava ličnosti, uključujući podatke koji ne vrijeđaju neko od ovih prava, ali su zastarjeli ili irelevantni.⁴⁷

3. PRAVO NA ZABORAV

3.1. Teorijski pristup

Koncept prava na zaborav nije nov, naročito ako se imaju u vidu nacionalni propisi država članica EU-a.⁴⁸ Korijene ovog instituta možemo naći u francuskom pravu. Ono poznaje institut *droit de oubli*,⁴⁹ što je konstrukcija analogna pravu na zaborav. *Droit de oubli* omogućava rehabilitiranim osuđenima da traže brisanje svih objavljenih informacija vezanih za njihovu osudu i odsluženu kaznu.⁵⁰ Rehabilitirana osoba ima pravo negirati prijašnju osuđivanost, a novinari mogu izvještavati o prethodnim slučajevima samo ako postoji opravdan javni interes za to (npr. postoji veza između ranijeg i nekog aktualnog slučaja). Navedeno pravo je primjenjivo naročito u slučajevima kada su optužbe odbačene, odnosno optuženi je oslobođen optužbe.

Francusko nacionalno tijelo za zaštitu ličnih podataka – Nacionalna komisija za informatiku i slobode (*Commission Nationale de l'Informatique et des Libertés - CNIL*)⁵¹ prva je priznala tzv. digitalno pravo na zaborav,⁵² uvrštavajući ga u okvire principa zaštite ličnih podataka

---

47 Article 19, *The "Right to be Forgotten": Remembering Freedom of Expression*, Dostupno na: https://www.article19.org/data/files/The_right_to_be_forgotten_A5_EHH_HYPERLINKS.pdf (15.11.2017.), str. 13.

48 Van Hoboken, J. V. J., *The Proposed Right to be Forgotten Seen from the Perspective of Our Right to Remember, Freedom of Expression Safeguards in a Converging Information Environment*, 2013, dostupno na: http://www.law.nyu.edu/sites/default/files/upload_documents/VanHoboken_RightTo%20Be%20Forgotten_Manuscript_2013.pdf (17.11.2017.), str. 2.

49 Čl. 4, *Loi no 78-17 du janvier 1978 relative a informatique, aux fichiers et aux libertes*, dostupno na: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000886460> (17.11.2017.)

50 Ambrose M. L., Auslos, J., *op.cit.*, str. 2.

51 Detaljnije o ovoj Komisiji na: <https://www.cnil.fr/fr> (20.11.2017.).

52 U literaturi se govori o tri aspekta prava na zaborav: jedan se odnosi na zaborav prošlosti, tj. podataka o vođenim sudskim postupcima i presudama

(podaci moraju biti tačni, potpuni, aktualni i moraju se ukloniti kada više nisu potrebni).⁵³ Nakon toga, to su učinile i druge evropske zemlje.

Doprinos afirmaciji instituta prava na zaborav dali su i sudovi u većini evropskih država. U njihovoj sudskoj praksi moguće je pronaći brojne odluke o granicama do kojih mediji (Internet) smiju ići u otkrivanju informacija o određenoj osobi te njenom pravu da tim povodom traži zaštitu svoje privatnosti.⁵⁴

Protivpravnom obradom ličnih podataka moguće je povrijediti pravo na čast, ugled, privatnost, dostojanstvo i duševni integritet. Za razliku od npr. života, zdravlja, tijela i imovine, radi se o moralnim kategorijama, odnosno psihološkim fenomenima⁵⁵ koji su sastavni dio

---

u vezi s osobom čiji su lični podaci u pitanju, drugi je pravo na zaborav ustanovljeno zakonodavstvom o zaštiti ličnih podataka, a treći je novo, digitalno pravo na zaborav – zaborav podataka plasiranih na Internetu. Tako: De Terwangne C., *Internet Privacy and the Right to Be Forgotten/Right to Oblivion*, IDP, Vol. 13, 2012., str. 109.

- 53 Castellano, P. S., *The right to be forgotten under European Law: a Constitutional debate*, Lex Electronica, Vol. 16.1 (2012), str. 19. Radi se o primjeni principa minimalizacije, proporcionalnosti, tačnosti, zakonitosti, pravičnosti i transparentnosti. Vidjeti: Van Alsenoy, B., Kuczerawy, A., Ausloos, J. (2013.), *Search engines after Google Spain: Internet@liberty orprivacy@peril?*, Interdisciplinary Centre for Law and ICT, K.U. Leuven, str. 33-36.
- 54 Dobar primjer države koja je utjecala na razvoj prava na zaborav je Švicarska. Tamo postoji bogata sudska praksa u pogledu zahtjeva bivših počinitelja krivičnih djela, odnosno osuđenika za uklanjanjem informacija o njihovoj kriminalnoj prošlosti. Takvim zahtjevima u većini slučajeva je udovoljavano, pri čemu su sudovi kao odlučujući kriterij uzimali „znatan protek vremena“ nakon izvršenja krivičnog djela i osude počinitelja. Ovaj kriterij tumačen je prilično široko. Mnogobrojne odluke sličnog sadržaja donesene su i u Njemačkoj, s tim da su tamošnji sudovi postavili drugačiji kriterij za priznanje prava na zaborav u odnosu na Švicarsku. Taj kriterij obuhvata procjenu relevantnih okolnosti konkretnog slučaja, poput mjesta objavljivanja informacija, vrste počinjenog krivičnog djela, umiješanosti počinitelja u određene političke pokrete – npr. pripadnost nacistima za vrijeme II svjetskog rata itd. Vidjeti više: Weber, R. H., *The Right to Be Forgotten, More Than a Pandora's Box?*, Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce (JIPITEC), 2,2011, str. 121.
- 55 Borvik, B. (2004.), *The Norwegian Approach to Protection of Personality Rights - With a special emphasis on the protection of honour and reputation*, Fagbokforlaget, Bergen, str. 11.

integriteta ličnosti i izraz specifične socijalne funkcije čovjeka i socijalnog uvažavanja njegove ličnosti.⁵⁶ Navedena lična dobra potpadaju pod viši rodni pojam prava ličnosti⁵⁷ i među njima postoji veza, a njihovi se sadržaj i obim djelomično podudaraju.⁵⁸

Pravo na zaborav, koje je regulirano u okviru propisa o zaštiti ličnih podataka, služi ostvarenju prava ličnosti, te se najčešće posmatra kao oblik prava na privatnost.⁵⁹ S druge strane, ovakvo shvatanje je podložno kritici, s obzirom na to da se privatnost tiče informacija koje nisu poznate javnosti, dok pravo na zaborav zapravo podrazumijeva pretvaranje javnih informacija u privatne, odnosno zabranu trećim osobama da pristupaju takvim informacijama.⁶⁰ Ipak, i u slučajevima kada su privatne informacije u jednom trenutku bile u domenu javnosti, to nužno ne znači da osoba na koju se ove odnose gubi pravni interes za zaštitu svoje privatnosti.⁶¹

---

56 Radolović, A., *Pravo ličnosti u Zakonu o obveznim odnosima*, Pravni život br. 1/1989, str. 154.

57 Kada je riječ o doktrini s prostora nekadašnje Jugoslavije (SFRJ), u klasifikaciji prava ličnosti na opće pravo ličnosti (generalna klauzula kojom se garantira nepovredivost ličnosti) i posebna prava ličnosti, unutar kategorije posebnih prava ličnosti pravo na čast i ugled i pravo na privatni život su definirani kao dva zasebna prava, osim kod Krnete i Radojkovića te Radolovića. Vidjeti: Krneta, S., *Pitanje mjesta ličnih prava u sistemu građanskog prava*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, 1957, str. 120-122.; Radojković, Ž., *Lična prava i njihov odnos prema ličnopravnim (moralnim) elementima autorskog prava*, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, 2-3/1964, str. 271.; Radolović, A., *Pravo ličnosti kao kategorija građanskog prava*, Doktorska disertacija, Zagreb, 1985, str. 240.

58 U praksi ESLJP-a i nacionalnih sudova uočljiva je tendencija širenja pojma prava na privatnost. ESLJP pojam privatnost tumači tako široko da ga zapravo izjednačava s pojmom opće pravo ličnosti. Vidjeti više: Van der Sloot, B., *Privacy as Personality Right: Why the ECtHR's Focus on Ulterior Interests Might Prove Indispensable in the Age of "Big Data"*, Utrecht Journal of International and European Law Vol. 31, br. 80, 2015.

59 De Baets, A., *A historian's view on the right to be forgotten*, International Review of Law, Computers & Technology, 2016, Vol. 30, br. 1-2, str. 57., Ambrose, M. L., Ausloos, J., *op. cit.*, str. 2; Article 19, *The "Right to be Forgotten": Remembering Freedom of Expression*, *op.cit.*, str. 9.

60 Weber, R. H., *op. cit.*, str. 122., fn. 35.

61 *Halloran v. Veterans Administration*, 874 F.2d 315, 5th cir. 1989, § 40.

Postoji mišljenje da je pravo na zaborav konceptijski izvedeno iz pojedinčevog prava na dostojanstvo, koje obuhvata pravo na samoodređenje i odlučivanje koje informacije o sebi on želi podijeliti, te s kim i kako.⁶² To implicira da je slobodan pristanak informiranog pojedinca osnov za obradu podataka i da pojedinci imaju različita prava u provođenju kontrole nad tim podacima, poput prava na ispravak i brisanje.⁶³

Pravo na zaborav se može posmatrati i kao oblik prava na čast i ugled,⁶⁴ na kontrolu vlastitog lika tj. prava čovjeka zahtijevati da bude viđen na način na koji on želi biti viđen,⁶⁵ odnosno kao oblik prava na vlastiti identitet.⁶⁶ Pojedini autori tretiraju pravo na zaštitu ličnih podataka analogno pravu vlasništva.⁶⁷ Ovaj pristup počiva na shvatanju da titular prava vlasništva može slobodno raspolagati svojim pravom i da ima negativan zahtjev prema svim drugim osobama da ga ne ometaju u njegovom izvršavanju i uživanju.

U literaturi se termin „pravo na zaborav“ kritikuje kao nedovoljno precizan.⁶⁸ Ističe se da je u pitanju zavaravajući naziv te da bi bilo

62 Youm, K. H., Park, A., *The “Right to be Forgotten” in EU Law: Data Protection Balanced with Free Speech*, Journalism & Mass Communication Quarterly, Vol. 93, br. 2, 2016, str. 289.; De Terwangne, C. *op.cit.*, str. 110.

63 Koops, B.J., *op. cit.*, str. 3.

64 Abramson, J., *Searching For Reputation: Reconciling Free Speech And The “Right To Be Forgotten”* North Carolina Journal of Law & Technology, Vol. 17, br. 1, 2015, str. 47.

65 Whitman, J. Q., *The two western cultures of privacy: Dignity versus liberty*, Yale Law Journal, Vol. 113, 2004, str. 1161.

66 Andrade, N.N.G., (2012.), *Oblivion: The right to be different ... from Oneself – re-proposing the right to be forgotten*, IDP, VII International Conference on Internet, Law & Politics. *Net Neutrality and other challenges for the future of the Internet*, IDP, br.13, 2012; str. 122.

67 Purtova, N., N., (2011.), *Property rights in personal data: A European perspective*, Oisterwijk, BOXPress BV; Schwartz, P.M., *Property, Privacy, And Personal Data*, Harvard Law Review, Vol. 117, br. 7, 2004.

68 Zanimljiva je činjenica da se kovanica „pravo na zaborav“ pojavila mnogo prije presude u predmetu *Google v Costeja*. Agencije za zaštitu podataka i nevladine organizacije ovaj pojam koriste još od 2006. godine, a koncept su ubrzo preuzeli i pravni teoretičari, evropski zakonodavci i sudije. (Liddicoat, J., *Right to be forgotten*, NZLS CLE Conference, Wellington, str. 3, dostupno: <https://www.privacy.org.nz/assets/Files/Speeches-presentations/2015-05-7-Right-To-Be-Forgotten-paper.pdf> (27.3.2017.)

preciznije ovo pravo nazvati pravom da se informacija učini teškom za pronaći.⁶⁹ Također se navodi kako je ovaj termin oksimoron, jer se drugom ne može nametnuti obaveza da nešto zaboravi, budući da je zaborav spontan proces.⁷⁰ Osim toga, „Internet ne zaboravlja“,⁷¹ tj. nakon što je neka informacija objavljena on-line, praktično je nemoguće ukloniti sve njene kopije koje su skinute sa Interneta.⁷²

3.2. Slučaj *Google v Costeja*

Sud Evropske unije donio je 2014. godine presudu u predmetu *Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (Google v Costeja)*, kojom je na osnovu čl. 12(b) Direktive 95/46/EZ praktično priznato pravo na zaborav. Ova presuda je pobudila veliku pažnju javnosti, ne samo u Evropi nego i šire, budući da njene posljedice pogađaju sve korisnike Interneta.⁷³

Činjenično stanje na kojem je Sud EU-a zasnovao svoju odluku je sljedeće⁷⁴: Španske novine *La Vanguardia*, čiji je izdavač *La Vanguardia Ediciones SL*, objavile su 1998. godine dva obavještenja o tome da će nekretnine u vlasništvu advokata Maria Costeje González biti izlože-

---

69 Selinger E., Hartzog, W., *Google can't forget you, but it should make hard to find*. *Wired*. (20. 5.2010.), Dostupno na: <http://www.wired.com/2014/05/google-cant-forget-you-but-it-should-make-you-hard-to-find/> (24.11.2017).

70 U literaturi se pravi razlika između prava na zaborav i prava na brisanje, dok Uredba EU 2016/679 ove pojmove koristi kao sinonime. O razlici između prava na zaborav i prava na brisanje vidjeti detaljnije u: Ambrose, M. L., Ausloos, J., *The Right to Be Forgotten Across the Pond*, *Journal of Information Policy*, Vol. 3 (2013), str. 14-16.

71 Marks, D., *The Internet Doesn't Forget: Redefining Privacy Through an American Right to Be Forgotten*, *Journal Issue: UCLA Entertainment Law Review*, 23(1) 2016.

72 U literaturi se govori o „efektu vječnosti“ informacija na Internetu. Tako: De Terwegne, C., *op. cit.*, str. 110.

73 Ambrose, M. L., *Speaking of forgetting: Analysis of possible non-EU responses to the right to be forgotten and speech exception*, *Telecommunications Policy* 38 (2014), str. 801.

74 Sud Evropske unije, Saopćenje za medije br. 70/14, Luxembourg, 13. 5. 2012, Presuda u predmetu C-131/12, na: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-05/cp140070en.pdf> (27.10.2017.).

ne prinudnoj prodaji zbog njegovih dugovanja iz područja socijalnog osiguranja. Gospodin Costeja je nakon toga isplatio sporni dug, ali se obavještenje iz novina nastavilo pojavljivati svaki put kada bi neko ukucao njegovo ime na internetskom pretraživaču grupe Google (*Google Search*). Zbog toga je on 2010. godine španskoj agenciji za zaštitu podataka (*Agencia Española de Protección de Datos*) podnio prigovor protiv navedenog izdavača i Googlea (*Google Spain SL, Google Inc.*), zahtijevajući da novine uklone sporne članke sa svojih Internet-stranica te da se Googleu naloži brisanje ili prikrivanje njegovih ličnih podataka, kako se oni više ne bi pojavljivali u rezultatima pretrage. Smatrao je da navođenje podataka o izvršnom postupku za namirenje njegovog duga nije relevantno, jer je ovaj okončan prije nekoliko godina. Agencija je odbila njegov prigovor u dijelu koji se ticao novina *La Vanguardia*, ocijenivši da je objavljivanje takvih informacija bilo zakonski svrsishodno.⁷⁵ Usvojila je dio prigovora koji se ticao Googlea, naloživši *Googleu Spain SL* i *Googleu Inc* preduzimanje mjera za povlačenje spornih podataka iz njihovog indexa ličnih podataka i onemogućavanje pristupa tim podacima u budućnosti. Ova društva su potom uputila odvojene žalbe španskom sudu, tražeći da navedena odluka Agencije bude poništena.

Razmatrajući njihove žalbe, španski sud je od Suda EU-a zatražio tumačenje sljedećih pitanja: Može li se smatrati da davatelj usluge Internet-pretraživanja, u okviru pružanja te usluge, obrađuje lične podatke, ako se radi o ličnim podacima izvorno objavljenim na internetskim stranicama trećih, te smatra li se davatelj usluge Internet-pretraživanja voditeljem obrade (nadzornikom) tih ličnih podataka, u skladu s odredbama Direktive 95/46/EZ? Osim ovog, u predmetu je Sudu EU-a postavljeno i pitanje je li ispitanik ovlašten zahtijevati brisanje ličnih podataka iz rezultata pretraživanja Internet-pretraživača.

Sud EU-a je svoju pažnju usmjerio na razmatranje tri sporna pitanja: teritorijalni domašaj Direktive 95/46/EZ, odgovornost pretraživača i pravo na zaborav.

---

75 Shodno stavu Agencije, list *La Vanguardia* još uvijek je imao legitiman razlog za obradu dotičnih podataka – naredbu koju je izdalo Ministarstvo rada i socijalnih pitanja, pa im zbog toga nije naložena obaveza uklanjanja podataka s njihovih stranica.

U pogledu teritorijalnog važenja ove Direktive, Sud EU-a je odlučio da evropska legislativa obavezuje ne samo organizacije u zemljama EU-a, već i one izvan nje, pod uvjetom da te organizacije djeluju na području EU-a, odnosno pružaju usluge na evropskom tržištu.⁷⁶ Kako Internet ne poznaje granice, bilo je neophodno proširiti domašaj propisa o zaštiti ličnih podataka od lokalnih verzija Googlea s nacionalnom domenom i na međunarodnu domenu „.com“. Time se sprječava nekonzistentnost informacija dostupnih na Internetu u različitim zemljama.⁷⁷

Drugo pitanje se ticalo statusa, odnosno odgovornosti pretraživača. Sud EU-a je trebao utvrditi može li se Google smatrati voditeljem obrade podataka tj. nadzornikom,⁷⁸ jer je bilo sporno pitanje predstavljaju li obradu ličnih podataka prema pravu EU-a traženje, indeksiranje, pohranjivanje i činjenje informacija dostupnim on-line.⁷⁹ Sud je na ovo pitanje afirmativno odgovorio. Pretražujući Internet u potrazi za informacijama, operater pretraživača „prikuplja“, „snima“ i „organizira“ podatke u okviru svojih programa indeksiranja, a potom ih „pohranjuje“ na svojim serverima i u određenim slučajevima „otkriva“ i „stavlja na raspolaganje“ svojim korisnicima u formi popisa rezultata. Budući da Google utvrđuje način i svrhu obrade podataka, mora se smatrati „nadzornikom“ u skladu s odredbama Direktive 95/46/EZ, a obradu ličnih podataka predstavlja njihovo prikupljanje i naknadno prikazivanje na stranici s rezultatima pretraživanja. Protivnici ovakvog stava Suda EU-a naglašavaju da pretraživači ne kreiraju i ne mijenjaju sadržaj informacija, niti odlučuju o njihovom objav-

---

76 Google je tvrdio da nije podložan lokalnim zakonima, jer se sva obrada provodi u SAD-u, a filijala u Španiji djeluje samo u cilju promoviranja i prodaje njihovih proizvoda.

77 Owings, L., *The Right to be Forgotten*, Akron Intellectual Property Journal, Vol. 9, No. 1, 2016, str. 48.

78 Shodno Direktivi 95/46/EZ (čl. 2(d)), nadzornik je fizička ili pravna osoba, tijelo javne vlasti, agencija ili bilo koje drugo tijelo, koje samo ili zajedno s drugima određuje svrhu i načine obrade ličnih podataka.

79 U čl. 2(b) Direktive 95/46/EZ obrada ličnih podataka je definirana kao bilo koji postupak ili skup postupaka koji se provode nad ličnim podacima, bilo automatskim putem ili ne, kao što je prikupljanje, snimanje, organiziranje, pohrana, prilagođavanje ili mijenjanje, vraćanje, obavljanje uvida, upotreba, otkrivanje prenosom i širenjem ili stavljanje na raspolaganje drugim načinom, poravnavanje ili kombiniranje, blokiranje, brisanje ili uništavanje.

ljivanju on-line, već ih samo prenose, te ih zbog toga treba osloboditi odgovornosti.⁸⁰

Odgovor Suda EU-a na pitanje o postojanju prava gospodina Costeje da zahtijeva brisanje linkova prema mrežnim stranicama s popisa rezultata također je bio pozitivan. Sud je zaključio da informacije i linkovi moraju biti izbrisani s popisa rezultata pretraživanja, ako se na zahtjev osobe čiji se podaci obrađuju utvrdi da je njihovo uvrštavanje na popis suprotno odredbama Direktive 95/46/EZ. To se odnosi i na lične podatke koji su tačni i čija je obrada na početku bila zakonita, ali je tokom vremena postala neusklađena s odredbama ove Direktive, jer su oni, s obzirom na sve okolnosti pojedinog slučaja, neprikladni, nisu bili ili nisu više relevantni ili su pretjerani u odnosu na svrhe zbog kojih su obrađeni kao i na proteklo vrijeme.⁸¹ Pri tome nije bitno je li uključivanje tih podataka u popis rezultata uzrokovalo ikakvu štetu za dotičnu osobu.⁸²

80 Van Eijck, N., *Search Engines: Seek and Ye Shall Find? The Position of Search Engines in Law*, IRIS Plus Legal Observations, 2006-2, str. 5, prema Van Alsenoy, B., Kuczerawy, A., Ausloos, J., *op. cit.* str. 8.

81 Vlada Austrije je u postupku pred Sudom EU-a zauzela stav da se nadzorniku može narediti uklanjanje poveznica samo ako je prethodno utvrđena nezakonitost ili netačnost podataka ili ako je osoba čiji se podaci obrađuju uspješno uložila prigovor uredniku mrežne stranice. Sud EU-a se ipak priklonio vladajućem stavu španske, talijanske i poljske vlade i Evropske komisije. Sud je utvrdio da ne bi bilo moguće ostvariti efektivnu i potpunu zaštitu relevantnih prava ispitanika kada bi te informacije prethodno ili istovremeno morale biti obrisane kod urednika stranice. *Google v Costeja*, § 65, 84 i 72; Sud Evropske unije, Saopćenje za medije br. 70/14, *op. cit.*

82 Sud nije podržao Mišljenje nezavisnog advokata Niilo Jaaskvinena od 25.6.2013. godine, prema kojem pravo na brisanje i pravo na blokiranje podataka, predviđeni čl. 12(b) i pravo na prigovor predviđeno čl. 14(a) Direktive 95/46/EZ, ne daju ovlaštenje osobi čiji se podaci obrađuju da se obrati operaterima pretraživača radi sprečavanja indeksiranja informacija koje se na nju lično odnose, a zakonito su objavljene na mrežnim stranicama treće stranke, ako želi da te informacije ne budu poznate korisnicima Interneta jer joj mogu nanijeti štetu ili ako želi da te informacije budu zaboravljene (§ 138 tačka 3). Nezavisni advokat je istakao da bi priznavanjem prava na zaborav privatnim osobama bilo omogućeno miješanje u slobodu izražavanja izdavača mrežne stranice i cenzuru njegovog objavljenog sadržaja (§ 134). Opinion of advocate general Jääskinen, od 25.6. 2013, Dostupno na: [http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62012CC0131&lang1=en&type=TEXT&ancre=\(27.5.2017.\)](http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62012CC0131&lang1=en&type=TEXT&ancre=(27.5.2017.))

Pravu na zaborav tako je u ovom slučaju data prednost u odnosu na ekonomske interese pretraživača, ali i javni interes za pristupom informacijama.⁸³ Ipak, ustvrdivši da pretraživački serveri mogu izvršavati nadzor nad sadržajem ličnih podataka i priznajući pravo građanima na upućivanje zahtjeva za odstranjivanjem netačnih, neprikladnih, pretjeranih i irelevantnih sadržaja, Sud EU-a je ocijenio da to pravilo nije apsolutne naravi, već prilikom svakog konkretnog slučaja treba procijeniti njegovu uravnoteženost u odnosu na ostala prava i interese, kao što su sloboda izražavanja i sloboda medija.

3.3. Pravo na zaborav u praksi

Sadržaj prava na zaborav, kako je to protumačio Sud EU-a u slučaju *Google v Costeja*, u praksi se manifestira kao pravo građana Unije da zatraže onemogućavanje pristupa njihovim ličnim podacima koji su plasirani na Internet.⁸⁴ To se čini na način da se linkovi uklone s rezultata Internet-pretraživača (*delisting*) pod određenim uvjetima. Usprkos tome, informacija i dalje ostaje dostupna direktnim pristupom, putem web-adrese, korištenjem drugih ključnih riječi za pretragu ili korištenjem tzv. meta-pretraživača.⁸⁵

Iako je pravo na zaborav nesumnjivo ustanovljeno u interesu pojedinca, valja imati u vidu da njegovo ostvarivanje može imati i kontra-efekt.⁸⁶ Naime, uklanjanje dokumenata s Interneta često dodatno podgrijava znatiželju i usmjerava veću pažnju prema sadržaju koji je

---

83 *Google v Costeja*, § 81.

84 Slijedeći primjer zemalja članica EU-a, i druge zemlje širom svijeta već su priznale pravo na zaborav (Rusija) ili je izvjesno da će u skorijoj budućnosti normirati svoje verzije ovog prava (Turska, Japan, J. Afrika, Kanada, Brazil, Urugvaj, Argentina, etc.). Navedeno prema: *Russia Today, Putin signs 'right to be forgotten' bill into law*, <https://www.rt.com/politics/273604-russia-putin-law-forgotten/> (19.11.2017.); Alcántar, M., *The Right to Be Forgotten: Context and Anti-Money Laundering (AML)/Counter-Terrorist Financing (CTF), Investigative Tips to Consider as Internet Search results are Delisted*, ACAMS, dostupna na: <http://files.acams.org/pdfs/2016/The-Right-to-Be-Forgotten-M-Alcantar.pdf> (17.11.2017.), str. 5-6.

85 Alcántar, M. *op.cit.*, str. 19-20.

86 De Baets, A., *op. cit.*, str. 60.

uklonjen, nego što bi to bilo da isti uopće nije diran. U literaturi je ovo poznato pod pojmom *Straissand efekt*.⁸⁷ Kao odgovor na uklanjanje linkova s Googlea, vrlo često nastaju nove, nezavisne web-stranice, poput *Hiddenfromgoogle.com*, koje prikazuju uklonjene linkove.⁸⁸ Pojedini elektronski mediji, kao što je britanski *Telegraph*, također sakupljaju i objavljuju listu njihovih objava uklonjenih s Googlea.⁸⁹

U prosjeku, Google prima zahtjev za brisanje linkova svakih 7 sekundi,⁹⁰ a od maja 2014. do avgusta 2017. uklonio je ukupno 793.367 ili 43,1 % linkova.⁹¹ Ako se taj broj uporedi sa 75.000 000 zahtjeva za uklanjanje linkova zbog povrede autorskog prava, koje Google dobije u samo jednom mjesecu,⁹² onda se može zaključiti kako broj zahtjeva za uklanjanje linkova na osnovu prava na zaborav još uvijek nije pretjerano veliki. Prema dostupnim podacima, ovaj zahtjev u 95% slučajeva podnose „obični ljudi“, dok se u ostalih 5% slučajeva radi o osuđenima, političarima i istaknutim javnim ličnostima.⁹³

Priznanje prava na zaborav otvorilo je brojna pitanja u vezi s njegovom praktičnom realizacijom. Između ostalog, sporno je pitanje može

---

87 Upravo se to desilo gospodinu Costeji, koji je želio ukloniti podatke o sebi, a danas za njega i njegove finasijske teškoće iz prošlosti zna cijeli svijet, jer na Internetu postoje hiljade stranica u kojima se spominje njegovo ime.

88 Paluson, J., *The perils of straisand effect*, BBC News Magazine, 31.7.2014, dostupno na: <http://www.bbc.com/news/magazine-28562156> (24.11.2017.).

89 Williams, R., *Telegraph stories affected by EU 'right to be forgotten'* The Telegraph, 3.9.2015., <http://www.telegraph.co.uk/technology/google/11036257/Telegraph-stories-affected-by-EU-right-to-be-forgotten.html> (24.11.2017.).

90 Curtis, S., *Google flooded with 'right to be forgotten' requests*, The Telegraph, 2.6.2014., dostupno na: <http://www.telegraph.co.uk/technology/google/10869310/Google-flooded-with-right-to-be-forgotten-requests.html> (24.11.2107.).

91 Podaci preuzeti sa: <https://transparencyreport.google.com/eu-privacy/overview> (24.11.2017.).

92 Welch, C., *Google received over 75 million copyright takedown requests in February*, dostupno na: <https://www.theverge.com/2016/3/7/11172516/google-takedown-requests-75-million> (24.11.2017.).

93 Navedeno prema: Tippmann, S., Powles, J., *Google accidentally reveals data on 'right to be forgotten' requests*, The Guardian, (14.7.2015.), Dostupno na: <https://www.theguardian.com/technology/2015/jul/14/google-accidentally-reveals-right-to-be-forgotten-requests> (24.11.2017.).

li se tražiti brisanje isključivo onih ličnih podataka koje je podnosilac zahtjeva za brisanje sam objavio ili pak onih koje su objavile druge osobe. Mada se, prema najavama iz Evropske komisije, Uredba 2016/679 prvobitno trebala odnositi samo na lične podatke koje je subjekt sam objavio, u usvojenom tekstu Uredbe stoji da „ispitanik ima pravo od voditelja obrade ishoditi brisanje osobnih podataka koji se na njega odnose“.⁹⁴ Iz navedenog je sasvim jasno da su pravom na brisanje (zaborav) obuhvaćeni svi lični podaci – kako oni koje je subjekt sam objavio na Internetu, tako i oni koje su o njemu objavile druge osobe.

Osim ovoga, sporno je bi li se podaci trebali brisati automatski ili tek na zahtjev ovlaštenog subjekta. Pojedini teoretičari kao alternativu pravu na zaborav predlažu uvođenje roka trajanja podataka.⁹⁵ Ovaj koncept auto-brisanja ima poklonike i u Evropi i SAD-u.⁹⁶ Navodi se kako bi se na ovaj način pogodovalo subjektu čiji se podaci obrađuju, jer bi i bez njegovog poduzimanja inicijative za njihovim uklanjanjem, podaci bili brisani nakon izvjesnog vremena.⁹⁷ Istraživači na Univerzitetu u Washingtonu trenutno rade na razvijanju tehnologije pod zanimljivim i duhovitim nazivom „*Vanish*“, koja bi omogućila da se podaci samouništavaju nakon određenog vremenskog perioda.⁹⁸

Ako se primijeni princip minimizacije u oblasti obrade podataka, prema kojem se podaci ne smiju prikupljati niti pohranjivati u većoj mjeri ni duže vrijeme od onoga koliko je to potrebno,⁹⁹ može se izvući

---

94 Čl. 17(1) Uredbe 2016/679.

95 O ovome vidjeti više u: Bennett, S., *The "Right to Be Forgotten": Reconciling EU and US Perspectives*, 30 Berkeley J. Int'l Law. 161 (2012), str. 180, fn. 85.

96 Resolution on Privacy Protection in Social Network Services, 30th International Conference of Data Protection and Privacy Commissioners Strasbourg, 17.10.2008, Dostupno na: <https://icdppc.org/wp-content/uploads/2015/02/Resolution-on-Privacy-Protection-in-Social-Network-Services.pdf> (25.11.2017.).

97 De Terwegne, C., *op. cit.*, str. 113.

98 Geambasu, R. et al., *Vanish: Increasing Data Privacy with Self-Destructing Data*, dostupno na: <https://vanish.cs.washington.edu/pubs/usenixsec09-geambasu.pdf> (25.11.2017.).

99 Gumzej, N., *Data protection for the digital age-comprehensive effects of evolving law of accountability*, Juridical Tribune (Tribuna Juridica), Vol. 2, br. 2, 2012., str. 102.

zaključak da bi se i bez postojanja formalnog zahtjeva pojedinaca podaci morali brisati onda kada više nisu potrebni.¹⁰⁰

3.4. Ostvarivanje prava na zaborav

Postupajući po presudi u predmetu *Google v Costeja*, Google¹⁰¹ je uspostavio zvaničnu proceduru za uklanjanje poveznica na ovom pretraživaču.¹⁰² Važnu ulogu u postupku ocjenjivanja zahtjeva za ostvarivanje prava na zaborav imaju Preporuke koje je donio tim nezavisnih stručnjaka okupljenih u Savjetodavnom vijeću Googlea (*Advisory Council to Google*).¹⁰³

Pojedinac s prebivalištem u EU-u¹⁰⁴ podnosi zahtjev popunjavanjem formulara, a Google samostalno odlučuje o brisanju poveznica ili njih-

100 Bernal, P., *op. cit.*, str. 9.

101 Danas i drugi pretraživači koji djeluju na EU tržištu, poput Yahooa i Binga, imaju uspostavljenu vlastitu proceduru za uklanjanje poveznica. Google je ipak najznačajniji pretraživač, s tržišnim udjelom preko 90% u Evropi. Navedeno prema: <http://gs.statcounter.com/search-engine-market-share/all/europe> (2.12.2017.). U doktrini se naglašava potencijalna opasnost da različiti pretraživači donesu različite odluke povodom zahtjeva za uklanjanje istih informacija. Tako: Liddicoat, J., *op. cit.*, str. 9.

102 Ranije je Google nezadovoljne korisnike prebacivao na stranicu za pomoć, gdje ih je upućivao da kontaktiraju stranicu ili operatera usluge sa zahtjevom za uklanjanje problematičnog sadržaja, a sam je razmatrao jedino uklanjanje poveznica u rijetkim slučajevima krađe identiteta. Za uklanjanje poveznica zahtijevao je sudsku ili administrativnu naredbu. Vidjeti: Jones, M. L., *Forgetting Made (Too) Easy*, *Communications Of The Acm*, Vol. 58, br. 6., 2015, str. 35. Google usto ima uspostavljen sistem za brisanje nekih rezultata pretrage poput ID brojeva, brojeva bankovnih računa, kreditnih kartica i slika potpisa, objava koje predstavljaju kršenje autorskih prava i žigova, te nekih nezakonitih aktivnosti kao što su *malware* i dječja pornografija. Navedeno prema: Google, *Facts About Google and Competition*, <http://www.google.com/competition/howgooglesearchworks.html> (2.12.2017.).

103 Ove Preporuke su dostupne na stranicama Googlea: <https://static.googleusercontent.com/media/archive.google.com/hr//advisorycouncil/advisement/advisory-report.pdf> (2.12.2017.).

104 Ovaj postupak dostupan je u 33 zemlje; 28 država članica EU-a, Islandu, Lichtensteinu, Norveškoj (EEA) te Švicarskoj i Andori. (Prihvatljive destinacije podataka prema čl. 25. Direktive 95/46/EC). Formular za prigovor je dostupan na 25 jezika.

vom zadržavanju u rezultatima pretrage.¹⁰⁵ Pri tom nema potrebe za pret-hodnim obraćanjem sudu, drugom državnom organu ili trećoj osobi.¹⁰⁶

Da bi podnio prigovor, pojedinac mora navesti svoje ime (ano-nimne prijave nisu dopuštene) i linkove na sporne stranice. Također mora navesti zašto se rezultati pretrage smatraju irelevantnim, za-starjelim ili utuživim.¹⁰⁷ Prije odlučivanja o zahtjevu, voditelj obrade mora utvrditi identitet podnosioca zahtjeva. Zahtjev za brisanje poda-taka može postaviti samo ona osoba čiji se podaci obrađuju. Evropsko zakonodavstvo o zaštiti podataka općenito ne pokriva zaštitu pravnih osoba u pogledu obrade s njima povezanih podataka.¹⁰⁸

Podnošenjem zahtjeva za brisanje dolazi do prebacivanja tereta dokazivanja na voditelja obrade, što znači da pretraživač mora doka-zati da su podaci neophodni i da se ne mogu brisati jer su još relevan-tni.¹⁰⁹ Na zahtjev odgovara tijelo kojem se osoba obratila kao voditelju obrade, čak i ako ono nije voditelj obrade.

Uredba 2016/679 *de lege ferenda* predviđa da zahtjev treba biti obra-đen „bez pretjeranog odgađanja”¹¹⁰, odnosno sadržaj mora biti uklonjen odmah nakon prijema zahtjeva, iako se navodi razmatraju tek kasnije. Ako tako ne postupi, pretraživač snosi rizik mogućeg sankcioniranja novčanom kaznom i do 20.000 eura ili 4% od godišnjeg prometa, zavisno od toga koji iznos je veći.¹¹¹ S obzirom na vrlo visoke kazne, pretraživa-ču je lakše i manje rizično ukloniti informaciju čim primi zahtjev, što se u krajnjoj liniji može odraziti na slobodu protoka informacija.¹¹²

---

105 Alcántar, M., *op. cit.* str. 4.

106 *Ibid.*, str. 1.

107 Toobin, J., *The Solace of Oblivion – In Europe, the right to be forgotten trumps the Internet*, *The New Yorker* (29.9.2014), Dostupno na: <http://www.newyorker.com/magazine/2014/09/29/solace-oblivion> (25.11.2017).

108 Agencija za osnovna prava EU i Vijeće Evrope, *Priručnik o europskom za-konodavstvu o zaštiti podataka*, str. 115, Dostupno na: <https://rm.coe.int/16806ae653> (2.12.2017.).

109 Evropska komisija, *Factsheet on the „Right to be forgotten“ Ruling (C-131/12)*, str. 3., Dostupno na: <http://ec.europa.eu/justice/data-protection/files/factsheets/factsheetdataprotectionen.pdf> (2.12.2017.).

110 Čl. 17 st. 1 Uredbe 2016/679.

111 Čl. 83(6) Uredbe 2016/679.

112 Prorok, C. *op. cit.*

Ako pretraživač odbije zahtjev za uklanjanje ili ne primi pravovremeni odgovor, subjekt obrade ima pravo uložiti žalbu nacionalnom tijelu za zaštitu ličnih podataka ili nacionalnim sudovima.¹¹³ Prema tome, javna tijela djeluju kao svojevrsni korektiv, jer obavljaju nadzor nad odlukom pretraživača kojom se odbija zahtjev za uklanjanje poveznica i konačni su arbitri u primjeni prava na zaborav. Za zahtjeve kojima udovolje, pretraživači će vjerojatno ostati jedina i finalna instanca odlučivanja.¹¹⁴

Postupak ostvarivanja prava na zaborav u skladu s odredbama Uredbe 2016/679 podvrgnut je kritici prije svega jer se pretraživačima daje kvazi-sudska uloga i ogromna moć, čime se pretvaraju u glavne cenzore u EU-u, umjesto da ostanu neutralne platforme za pretraživanje. Većina autora smatra da pretraživači kao privatne kompanije nisu ni kvalificirani, niti sposobni preuzeti na sebe delikatan zadatak balansiranja dva fundamentalna prava.¹¹⁵ Osim toga, kada odluku o uklanjanju donosi pretraživač, podnosiocu zahtjeva i trećoj strani koja je objavila informaciju nisu dostupne osnovne procesne garancije koje doprinose pravičnosti postupka.¹¹⁶ Postupak odlučivanja u ovim kompanijama je dosta netransparentan,¹¹⁷ što ostavlja prostor za zloupotrebe i arbitrarno postupanje. Uz to, vrlo je realna mogućnost da pretraživači u budućnosti, nakon što otpočne primjena Uredbe 2016/679, na zahtjev subjekta obrade uklone sve podatke, bez posebnog razmatranja i njihove selekcije, kako bi izbjegli rizik novčane sankcije ako to promptno ne učine. Time utječu na nivo slobode govora i prava na informiranje. Zbog toga su, prema stavu doktrine, nužne precizne smjernice za primjenu prava na brisanje i zaborav.¹¹⁸

---

113 *Factsheet on the „Right to be forgotten“ Ruling (C-131/12)*, *op.cit.*, str. 14; čl. 77 i 78 Uredbe 2016/679.

114 Stute, D. J., *Privacy almighty? The CJEU's Judgment in Google Spain SL v. AEPD*, *Michigan Journal of International Law*, Vol. 36, br. 4 (2015), str. 679.

115 Postoje prijedlozi da o brisanju poveznica odlučuju treća nezavisna tijela, poput sudova, agencija ili savjetodavnih komiteta. Vidjeti: Stuart, A. H., *Google Search Results: Buried If Not Forgotten* (2013), Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2343398>(15.12.2017), str. 514-515.

116 Article 19, *The “Right to be Forgotten”: Remembering Freedom of Expression*, *op.cit.*, str. 10 i 27.

117 *Ibid.*, str. 27.

118 Škrinjar Vidović, M., *EU Data Protection Reform: Challenges for Cloud Computing*, *Croatian Yearbook of European Law&Policy*, Vol. 12, 2016., str. 183. i 184.

3.5. Pravo na zaborav v. sloboda izražavanja

U srži rasprave među pobornicima i protivnicima prava na zaborav, odnosno presude u predmetu *Google v. Costeja* stoji pitanje kako postići pravičan balans između prava na zaborav kao oblika prava na privatnost i prava na slobodu izražavanja, odnosno pristupa informacijama u digitalno doba.¹¹⁹

Za zagovornike ove presude, pravo na zaborav ispravno balansira fundamentalna prava pojedinca s legitimnim interesima korisnika Interneta.¹²⁰

S druge strane, njeni kritičari pravo na zaborav opisuju kao „najveću prijetnju slobodi izražavanja na Internetu u idućem desetljeću“¹²¹, nazivajući presudu apsurdnom, zaprepašujućom i tehnološki besmislenom,¹²² te „jednom od najvećih grešaka koju je Sud EU-a ikada napravio“.¹²³ U doktrini se također smatra da pravo na zaborav predstavlja oblik cenzure¹²⁴ – mada se informacije ne brišu, činjenica da ih je kasnije nemoguće naći putem pretraživača jednaka je kao i da ih uopće nema.¹²⁵

---

119 Fellner, R. (2014.), *Balancing Human Rights - The Right to be Forgotten in the European Human Rights*, M.A. Human Rights, Beč, str. 1.

120 Reicherts, M., *The right to be forgotten and the EU data protection reform: Why we must see through a distorted debate and adopt strong new rules soon* (25.11.2017.), dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-568_en.htm Google Scholar (25.11.2017.).

121 Voss, G., *The Right to Be Forgotten in the European Union: Enforcement in the Court of Justice and Amendment to the Proposed General Data Protection Regulation*, *Journal of Internet Law*, Vol. 18, br. 1, 2014, str. 3.

122 Gumzej, N., *EU pravo na zaborav i globalni Internet...*, str.226.

123 Toobin, J., *op. cit.*

124 Fleisher, P., *Foggy thinking about the right to oblivion*, 9.3. 2011, Dostupno na: <http://peterfleischer.blogspot.ba/2011/03/foggy-thinking-about-right-to-oblivion.html>, (25.11.2017.).

125 JavidS., *Speech- Society of Editors Conference 2014*, 11.11. 2014, Dostupno na: <https://www.gov.uk/government/speeches/society-of-editors-conference-2014> (25.11.2017.).

U teoriji¹²⁶ i praksi¹²⁷ prevladava mišljenje da je u slučaju postojanja sukoba prava na slobodu izražavanja i prava na privatnost ili nekog drugog prava ličnosti, u svakom konkretnom slučaju potrebno pronaći pravičnu ravnotežu između ovih prava, odnosno suprotstavljenih interesa (u konkretnom slučaju interesa ispitanika koji postavlja zahtjev za prestankom obrade i korištenja njegovih ličnih podataka, odnosno njihovog uvrštavanja među rezultate pretraživanja i interesa javnosti da ima pristup informacijama putem uvrštenih rezultata pretraživanja).¹²⁸ Pri tome treba imati u vidu prirodu informacija o kojima je riječ i njihovu osjetljivost u pogledu privatnog života osobe na koju se informacije odnose, te interes javnosti za tu informaciju, a koji zavisi od njene uloge u javnom životu.¹²⁹

U ovoj oblasti do izražaja naročito dolazi razlika između sjevernoameričkog i evropskog pristupa u poimanju odnosa između slobode izražavanja i prava ličnosti.¹³⁰ Dok se u Evropi tradicionalno jače štite prava ličnosti,¹³¹ te se nastoji pronaći balans između prava na zaštitu slobode

126 Morgan, L., *Opći uvjeti za djelovanje slobodnih medija*, u: Halilović, M., Džihana, A., (ur.), *Medijsko pravo u Bosni i Hercegovini*, Internews, Sarajevo, 2012, str. 29; Oster, J., *The Criticism of Trading Corporations and their Right to Sue for Defamation*, *Journal of European Tort Law*, Vol. 2 br. 3/2011, str. 263; Prančić, V. *Pravo na ispravak objavljene informacije i pravo na odgovor na objavljenu informaciju prema Zakonu o medijima*, ZB PF ZG br 5/ 2008, str. 1233. i dr.

127 *Kuhnen v Germany* (Evropska komisija za ljudska prava br. 12194/86 od 12.5.1988. godine).

128 U presudi *Google v Costeja* Sud EU-a je zauzeo stav da je, u mjeri u kojoj brisanje poveznica s popisa rezultata može, s obzirom na predmetne informacije, imati posljedice na zakoniti interes korisnika Interneta potencijalno zainteresiranih za pristup tim informacijama, potrebno pronaći pravednu ravnotežu između njihovog interesa i temeljnih prava osobe čiji se podaci obrađuju[...]. Vidjeti: *Google v Costeja* § 81.

129 Gumzej, N., *EU pravo na zaborav i globalni Internet...*, str. 234.

130 Rosen, J., *The right to be forgotten*, 64 *Stanford Law Review Online*, 88 (2012), str. 88.

131 U presudi *Google v Costeja*, Sud EU-a je više puta naglasio značaj prava na privatnost (§ § 66, 68, 74, 80, 87, 91, 97, 99). Objašnjavajući odnos između slobode izražavanja i prava na zaborav, Sud je istakao da „prava subjekta imaju prevagu nad interesima koji Internet korisnici imaju u slobodi izražavanja.“ (§ 81). Jasno je da Sud ovdje nije slučajno koristio formulaciju „interes korisnika Interneta“ nasuprot prava subjekta čije se informacije obrađuju, že-

izražavanja i prava ličnosti u svakom konkretnom slučaju, u SAD-u je sloboda izražavanja ustavna kategorija.¹³² Stoga, kada se nađe u koliziji s drugim pravima, ona ima jaču snagu i smatra se „višim“ pravom (tzv. „Preferred Position Balancing Theory“). Mada se i u SAD-u svaki slučaj razmatra pojedinačno tj. slobodi izražavanja nije unaprijed zakonski data prednost, veći teret dokazivanja je na strani tužioca koji mora argumentirati zašto bi „slabije“ pravo (pravo ličnosti) dobilo prednost nad „jačim“ pravom (sloboda izražavanja).¹³³ Pravo na zaštitu privatnosti načelno prevladava nad pravom na informiranje i slobodu govora jedino u slučaju kada su osjetljive informacije objelodanjene nakon grubog i neprihvatljivog zadiranja u nečiju privatnu sferu.¹³⁴

Najbliži ekvivalent institutu prava na zaborav u pravu EU-a, u SAD-u je tzv. „public disclosure tort“.¹³⁵ Osim toga, u SAD-u postoje i posebni propisi kojima se pruža zaštita određenim kategorijama informacija koje su osjetljive ili su u pravilu obuhvaćene zabranom otkrivanja (npr. zakoni o zabrani objave medicinskih informacija).¹³⁶ Posredno se zaštita ličnih podataka na Internetu pruža i na osnovu propisa autorskog prava.¹³⁷ Pojedine države, poput Kalifornije, usvojile su zakone kojima

---

leći naglasiti da pravo na zaborav ima prevagu nad interesom za slobodom informiranja.

132 Sloboda izražavanja je zaštićena 1. Amandmanom na Ustav SAD-a (1791) koji glasi: „Kongres ne može usvajati nikakav zakon o ustanovljavanju državne religije, kao ni zakon koji zabranjuje slobodno ispovjedanje vjere; ni zakon koji ograničava slobodu govora ili štampe ili pravo naroda na mirno okupljanje i na upućivanje peticije vladi za ispravljanje nepravdi.“

133 *Media law in China, A Comparative Analysis of Defamation Law in China and the United States*, str. 21., na: <https://ghamarajluitel.files.wordpress.com/2013/07/china-press-law-shiffletcurriculumproject.pdf> (1.12.2017.).

134 Weber, R.H., *op. cit.*, str. 122.

135 Restatement of Torts (Second) [1977] § 652 D.

136 Freedom of Information Act, 5 U.S.C. § 552(b)(6) (2012).

137 Često se na temelju odredaba o zaštiti autorskog prava tražiti brisanje neovlašteno objavljenih privatnih fotografija. Tako je prije nekog vremena u javnosti izbio veliki skandal, zbog hakiranja telefonskih brojeva brojnih poznatih glumica, s kojih su preuzete njihove fotografije i potom neovlašteno objavljene na Internetu. Pošto se uglavnom radilo o selfijima, a Google ima sistem kojim se u rezultatima pretrage blokira materijal zaštićen autorskim pravom, linkovi na fotografije su obrisani. Kao rezultat toga, iako se još uvijek nalaze na Internetu, vrlo teško ih je pronaći. Navedeno prema: Fitzpa-

se maloljetnicima daje pravo na brisanje tj. uklanjanje informacija ili sadržaja koje su sami objavili ili učinili dostupnim on-line.¹³⁸

Upravo zbog nemogućnosti da se realizira pravo na zaborav kako je zagarantirano u Evropi, odnosno Evropskoj uniji, u SAD-u su u porastu usluge tzv. *online reputation managementa*, kojim se bave kompanije poput *Reputation defender* i *Reputation.com*. One manipuliraju rezultatima Googleovih algoritama,¹³⁹ pronalaze i uklanjaju štetne informacije on-line, te objavljuju dodatne informacije na Internetu koje se onda pojavljuju pri vrhu rezultata pretrage, potiskujući nepoželjne rezultate.

4. ZAKLJUČAK

Rapidan razvoj tehnologije u 21. Vijeku učinio je prava ličnosti, poput prava na privatnost i prava na čast i ugled vulnerabilnim, što je nametnulo potrebu njihove jače zaštite. Najnovija kretanja u oblasti zaštite ličnih podataka u EU-u pokazuju da je Evropska unija odlučila uspostaviti čvršću kontrolu nad korištenjem ličnih podataka u bezgraničnom *cyber*-prostoru.

Presudom Suda EU-a u predmetu *Google v Costeja* iz 2014. godine aktualizirano je pitanje reforme zaštite ličnih podataka u EU-u i eksplicitno priznato pravo da se traži uklanjanje poveznica s Internet-pretraživača ako se utvrdi da ti podaci nisu tačni, aktualni ili relevantni (tzv. pravo na zaborav). Pravo na zaborav, uređeno Direktivom 95/46/EZ, na čijim je odredbama Sud EU-a i utemeljio svoju odluku u navedenom predmetu, još detaljnije je normirano u Uredbi 2016/679 – novom pravnom instrumentu za zaštitu ličnih podataka. Pravo na

---

trick, A., Time, Here's How Celebs Can Get Their Nude Selfies Taken Down (2.9.2014.) dostupno na: <http://time.com/3256732/jennifer-lawrence-selfies-copyright/> (25.11.2017).

138 Privacy Rights For California Minors In The Digital World Act, Senate Bill No. 568, Dostupno na: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billNavClient.xhtml?bill_id=201320140SB568 (28.11.2017).

139 Googleov tajni algoritam koristi preko 200 različitih faktora u postupku rangiranja rezultata pretrage po relevantnosti. Navedeno prema: <https://backlinko.com/google-ranking-factors> (28.11.2017).

zaborav pruža širu zaštitu u odnosu na zaštitu ostvarivu na osnovu prava ličnosti, jer se osim podataka kojima se vrijeđa pravo na čast i ugled, lik, sliku i privatnost, može tražiti uklanjanje podataka koji ne vrijeđaju neko od prava ličnosti, ali su nerelevantni ili zastarjeli.

Režimu ostvarivanja prava na zaborav upućuju se mnoge kritike. Najvažnija se odnosi na činjenicu da o pravu na zaborav odlučuju privatne kompanije (Google, Bing, Yahoo itd.), a ne demokratski izabrane institucije. Time se ovim kompanijama daje kvazi-sudska uloga, usprkos činjenici da one nemaju ni znanja ni kapaciteta ispunjavati takve zahtjeve. S druge strane, ovakva procedura ima i brojne prednosti, jer osigurava efikasnost i trenutno uklanjanje spornih podataka, bez dugih i skupih sudskih postupaka.

Protivnici ovog prava ističu da se njegovim ostvarivanjem zadire u slobodu izražavanja i informiranja. Međutim, iako Internet omogućava neograničenu komunikaciju, i tu mora postojati određeni stepen kontrole. Pravo na slobodu izražavanja i informiranja nije apsolutno pravo, već je nužno razmatrati ga u skladu s načelom proporcionalnosti u kontekstu drugih temeljnih prava, a naročito prava na zaštitu ličnih podataka i ostalih prava ličnosti. Zato je pred Internet-pretraživačima vrlo delikatan zadatak balansiranja svih ovih prava te odlučivanja o tome postoji li u konkretnom slučaju pravni osnov za dalju obradu i korištenje podataka ili prednost treba dati pravima ličnosti, tj. pravu na zaborav.

Primjena Uredbe 2016/679 trebala bi otpočeti u maju 2018. godine. Iako je afirmacija prava na zaborav tek započela, na osnovu broja zahtjeva koje Internet-pretraživači svakodnevno primaju može se zaključiti da u toj oblasti već postoji određena praksa u EU-u. Nema sumnje kako će se nakon usvajanja navedene Uredbe ona dodatno iskristalizirati. Time će se stvoriti veća pravna sigurnost, ali i povećati svijest građana o mogućnosti kontrole njihovih prava na Internetu.

LITERATURA:

Knjige:

1. Borvik, B., (2004.), *The Norwegian Approach to Protection of Personality Rights - With a special emphasis on the protection of honour and reputation*, Fagbokforlaget, Bergen;
2. Ćendić, K., (2014.), *Kleveta on-line u Federaciji BiH*, Internews u BiH, Sarajevo
3. Gumzej, N., (2016.), *EU pravo na zaborav i globalni Internet: Izvršavanje zahtjeva za uklanjanje poveznica na pretraživačima*, Media, Culture and Public Relations;
4. Koch, J. M., (2015.), *Germany u: A.C. Raul (ur.), The Privacy, Data Protection and Cybersecurity Law Review*, 2. izd., Law Business Research, London;
5. Koops, B. J., (2014.), *The trouble with European data protection law*, TILT Law & Technology Preprint Publications;
6. Misita, N., (2010.), *Evropska unija – osnivanje i razvoj*, 1. izdanje, Revicon, Sarajevo;
7. Osmančević, E., (2008.), *Demokratskiost WWW komuniciranja*, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo;
8. Van Alsenoy, B., Kuczerawy, A., Ausloos, J., (2013.), *Search engines after Google Spain: Internet@liberty or privacy@peril?*, Interdisciplinary Centre for Law and ICT, K.U. Leuven
9. Van Hoboken, J. V. J., (2013.), *The Proposed Right to be Forgotten Seen from the Perspective of Our Right to Remember, Freedom of Expression Safeguards in a Converging Information Environment*, Amsterdam, dostupno na: http://www.law.nyu.edu/sites/default/files/upload_documents/VanHoboken_RightTo%20Be%20Forgotten_Manuscript_2013.pdf
10. Vodinelić, V., (2003.), *Međunarodno privatno pravo ličnosti*, Fakultet za poslovno pravo i „Nomos“, Beograd;
11. Wong C., Dempsey, J., (2011.), *The Media And Liability For Content On The Internet*, 1. izd., Open Society Fondation

Članci:

1. Abah, A. L., Trends in International Internet Defamation Suits: Targeting a Solution, *The International Communication Gazette*, Vol. 70, br. 6, 2008;
2. Abramson, J., Searching For Reputation: Reconciling Free Speech And The “Right To Be Forgotten” *North Carolina Journal of Law & Technology*, Vol. 17, br. 1, 2015;
3. Ambrose, M. L., Ausloos, J., The Right to Be Forgotten Across the Pond, *Journal of Information Policy*, Vol. 3 (2013);
4. Ambrose, M. L., Speaking of forgetting: Analysis of possible non-EU responses to the right to be forgotten and speech exception, *Telecommunications Policy* 38 (2014);
5. Andrade, N. N. G., (2012.), Oblivion: The right to be different ... from Oneself – re-proposing the right to be forgotten, IDP, VII International Conference on Internet, Law & Politics. Net Neutrality and other challenges for the future of the Internet, IDP, br.13, 2012;
6. Bennett, S., The «Right to Be Forgotten»: Reconciling EU and US Perspectives, 30 *Berkeley J. Int'l Law*. 161 (2012);
7. Castellano, P. S., The right to be forgotten under European Law: a Constitutional debate, *Lex Electronica*, Vol. 16.1 (2012);
8. Darlington, R., Should the Internet be regulated?, dostupno na: <http://www.rogerdarlington.me.uk/regulation.html>
9. De Baets, A., A historian's view on the right to be forgotten, *International Review of Law, Computers & Technology*, Vol. 30, 2016;
10. De Terwangne C., Internet Privacy and the Right to Be Forgotten/Right to Oblivion, IDP, Vol. 13, 2012;
11. Delacourt, J. T., Recent Development: The International Impact Of Internet Regulation, 38 *Harvard International Law Journal* 207,1997;
12. Dragičević, D., Privatnost u virtualnom svijetu, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 51 (3-4), 2001:

13. Dulčić, K., Bodiroga-Vukobrat, N., Zaštita osobnih podataka pacijenata u europskom i hrvatskom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, vol. 29, br. 1., 2008;
14. Erdos, D., Data protection and right to reputation: Filling in gaps after Defamation Act 2013, *Cambridge Law Journal*, Vol. 73(3), (2014);
15. Goldsmith, J. L., Against Cyberanarchy, *The University of Chicago Law Review*, Vol. 65, br. 4 (1998);
16. Gumzej, N., Data protection for the digital age-comprehensive effects of evolving law of accountability, *Juridical Tribune (Tribuna Juridica)*, Vol. 2, br. 2, 2012;
17. Härting, N., Impulses for an Effective and Modern Protection System, *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce (JIPITEC)*, 3, 2011;
18. Jones, M. L., Forgetting Made (Too) Easy, *Communications Of The Acm*, Vol. 58, br. 6., 2015;
19. Krneta, S., Pitanje mjesta ličnih prava u sistemu građanskog prava, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 1957;
20. Krotoszynski, R. J., Jr., Defamation in the Digital Age: Some Comparative Law Observations on the Difficulty of Reconciling Free Speech and Reputation in the Emerging Global Village, *62 Wash. & Lee L. Rev.* 339 (2005);
21. Krstić, I., Čučković, B., Pristupanje Evropske unije Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima kao vid unapređenja zaštite ljudskih prava u Evropi, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, godina LXIX, 2/2016;
22. Marks, D., The Internet Doesn't Forget: Redefining Privacy Through an American Right to Be Forgotten, *Journal Issue: UCLA Entertainment Law Review*, 23(1) 2016;
23. Morgan, L., Opći uvjeti za djelovanje slobodnih medija, u: Halilović, M., Džihana, A., (ur.), *Medijsko pravo u Bosni i Hercegovini*, Internews, Sarajevo, 2012;
24. Oster, J., The Criticism of Trading Corporations and their Right to Sue for Defamation, *Journal of European Tort Law*, Vol. 2 br. 3/2011;

25. Owings, L., The Right to be Forgotten, Akron Intellectual Property Journal, Vol. 9, No. 1, 2016;
26. Post, D., Johnson, D., Law And Borders: The Rise of Law in Cyberspace 48 Stanford Law Review 1367 (1996);
27. Prančić, V., Pravo na ispravak objavljene informacije i pravo na odgovor na objavljenu informaciju prema Zakonu o medijima, ZB PF ZG br 5/ 2008;
28. Prorok, C., Right to be forgotten in EU's general data protection regulation, Michigan Journal of International Law, Vol. 38, 2016;
29. Radojković, Ž., Lična prava i njihov odnos prema ličnopравnim (moralnim) elementima autorskog prava, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, 2-3/1964;
30. Radolović, A., Pravo ličnosti u Zakonu o obveznim odnosima, Pravni život br. 1/1989;
31. Rosen, J., The right to be forgotten, 64 Stanford Law Review Online, 88 (2012);
32. Schwartz, P.M., Property, Privacy, And Personal Data, Harvard Law Review, Vol. 117, br. 7, 2004;
33. Stuart, A. H., Google Search Results: Buried If Not Forgotten, 15 N.C. J.L. & Tech. 463 (2014);
34. Stute, D. J., Privacy almighty? The CJEU's Judgment in Google Spain SL v. AEPD, Michigan Journal of International Law, Vol. 36, br. 4 (2015);
35. Škrinjar Vidović, M., EU Data Protection Reform: Challenges for Cloud Computing, Croatian Yearbook of European Law&Policy, Vol. 12, 2016;
36. Trotter, H. I., The Proper Legal Regime For Cyberspace, University of Pittsburgh Law Review, vol. 55 (1994);
37. Van der Sloot, B., Privacy as Personality Right: Why the ECtHR's Focus on Ulterior Interests Might Prove Indispensable in the Age of "Big Data", Utrecht Journal of International and European Law Vol. 31, br. 80, 2015;

38. Voss, G., The Right to Be Forgotten in the European Union: Enforcement in the Court of Justice and Amendment to the Proposed General Data Protection Regulation, *Journal of Internet Law*, Vol. 18, br. 1, 2014;
39. Weber, R. H., The Right to Be Forgotten, More Than a Pandora's Box?, *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce (JIPITEC)*, 2, 2011;
40. Whitman, J. Q., The two western cultures of privacy: Dignity versus liberty, *Yale Law Journal*, Vol. 113, 2004;
41. Youm, K. H., Park, A., The "Right to be Forgotten" in EU Law: Data Protection Balanced with Free Speech, *Journalism & Mass Communication Quarterly*, Vol. 93, br. 2, 2016

Sudska praksa:

1. ECtHR, *A v. the United Kingdom* (35373/97 od 17.12.2002.).
2. ECJ, C-101/01 od 6.11. 2003, (*Bodil Lindqvist*)
3. ECJ, C-293/12 i C-594-12 od 8.4.2014 (*Digital rights Ireland Ltd v. Ireland*)
4. ECtHR, *Dragojević v. Croatia* (68955/11 od 15.1.2015.)
5. ECtHR, *Drakšas v. Lithuania*, (36662/04 od 31.7. 2012.)
6. ECJ, *Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos*, br. C-131/12 od 13.5.2014;
7. United States Court of Appeals, Fifth Circuit, *Halloran v. Veterans Administration*, 874 F.2d 315, 5th cir. 1989
8. ECtHR, *Khan v. the United Kingdom* (35394/97 od 12.5.2000.)
9. Evropska komisija za ljudska prava, *Kuhnen v Germany* (br. 12194/86 od 12.5.1988. godine)
10. ECtHR, *L.H v. Latvia* (52019/07 od 29.04.2014.)
11. ECtHR, *M.L. v. Germany i W.W. v. Germany*, br. 60798/10 i br. 65599/10.
12. ECtHR, *Rotaru v. Romania* (28341/95 od 4.5.2000.)

13. ECtHR, *S. and Marper v. the United Kingdom* (30562/04 i 30566/04 od 4.12. 2008.)

Propisi:

1. Com (2010) 609 (Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – A comprehensive approach on personal data protection in the European Union, Brussels, 4 Novembre 2010);
2. Council of Europe Convention for the protection of individuals with regard to processing of personal data , CETS No 108, 1981;
3. Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data;
4. Evropska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms);
5. Freedom of Information Act, 5 U.S.C. (2012);
6. Loi no 78-17 du janvier 1978 relative a informatique, aux fichiers et aux libertes;
7. Povelja o temeljnim pravima Evropske unije (Charter of fundamental rights of the European Union)(2007);
8. Privacy Rights For California Minors In The Digital World Act, Senate Bill No. 568;
9. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation);
10. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and

on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation);

11. Resolution on Privacy Protection in Social Network Services, 30th International Conference of Data Protection and Privacy Commissioners Strasbourg, 17.10.2008;
12. Restatement of Torts (Second) [1977];
13. Rezolucija o pravu na privatnost u digitalnom dobu (The Resolution on the Right of Privacy in a Digital age), 2013;
14. Ugovor o funkcioniranju Evropske unije (Treaty on the Functioning of the European Union) (2007)

Ostali dokumenti:

1. Agencija za osnovna prava EU i Vijeće Evrope, Priručnik o europskom zakonodavstvu o zaštiti podataka, Dostupno na: <https://rm.coe.int/16806ae653>
2. Alcántar, M., The Right to Be Forgotten: Context and Anti-Money Laundering (AML)/Counter-Terrorist Financing (CTF), Investigative Tips to Consider as Internet Search results are Delisted, ACAMS, na: <http://files.acams.org/pdfs/2016/The-Right-to-Be-Forgotten-M-Alcantar.pdf>
3. Article 19, The “Right to be Forgotten”: Remembering Freedom of Expression, Dostupno na: https://www.article19.org/data/files/The_right_to_be_forgotten_A5_EHH_HYPERLINKS.pdf
4. Centar za politike i upravljanje, Zašto nam treba ombudsman za medije i je li svaka regulacija cenzura?, <http://www.cpu.org.ba/blog-bih/post/2013/zasto-nam-treba-ombudsman-za-medije-i-je-li-svaka-regulacija-cenzura/>
5. Curtis, S., Google flooded with ‘right to be forgotten’ requests, The Telegraph, 2.6.2014., dostupno na: <http://www.telegraph.co.uk/technology/google/10869310/Google-flooded-with-right-to-be-forgotten-requests.html>

6. Evropska komisija, Factsheet on the „Right to be forgotten“ Ruling (C-131/12), Dostupno na: <http://ec.europa.eu/justice/data-protection/files/factsheets/factsheetdataprotectionen.pdf>

Evropska komisija, Ured za publikacije, Kako se reformom zaštite podataka jačaju prava građana?, Informativni članak, januar 2016., dostupno na: <http://www.consilium.europa.eu/hr/documents-publications/publications/>

7. Fellner, R., (2014.), *Balancing Human Rights - The Right to be Forgotten in the European Human Rights*, M.A. Human Rights, Beč;
8. Fleisher, P., *Foggy thinking about the right to oblivion*, (9.3.2011), dostupno na: <http://peterfleischer.blogspot.ba/2011/03/foggy-thinking-about-right-to-oblivion.html>
9. Geambasu, R. *et al.*, *Vanish: Increasing Data Privacy with Self-Destructing Data*, University of Washington, dostupno na: <https://vanish.cs.washington.edu/pubs/usenixsec09-geambasu.pdf>
10. Google, *Facts About Google and Competition*, <http://www.google.com/competition/howgooglesearchworks.html>
11. Javid, S., *Speech - Society of Editors Conference 2014*, 11.11. 2014, dostupno na: <https://www.gov.uk/government/speeches/society-of-editors-conference-2014>
12. Liddicoat, J., *Right to be forgotten*, NZLS CLE Conference, Wellington, <https://www.privacy.org.nz/assets/Files/Speeches-presentations/2015-05-7-Right-To-Be-Forgotten-paper.pdf>
13. Manolescu, D., *Data protection as a fundamental right*, *Effectius Newsletter*, br. 5 (2010.), dostupno na: http://effectius.com/yahoo_site_admin/assets/docs/Data_protection_as_a_fundamental_right_Dan_Manolescu_Issue5.16761659.pdf
14. *Media law in China, A Comparative Analysis of Defamation Law in China and the United States*, dostupno na: <https://ghamarajluiteil.files.wordpress.com/2013/07/china-press-law-shiffletcurriculumproject.pdf>

15. Opinion of advocate general Jääskinen, od 25.6. 2013, dostupno na: <http://curia.europa.eu/juris/celex.jsf?celex=62012C0131&lang1=en&type=TXT&ancre=>
16. Paluson, J., BBC News Magazine, The perils of straisand effect, 31.7.2014, dostupno na: <http://www.bbc.com/news/magazine-28562156>
17. Purtova, N., N., (2011.), Property rights in personal data: A European perspective, Oisterwijk, BOXPress BV;
18. Radolović, A., Pravo ličnosti kao kategorija građanskog prava, Doktorska disertacija, Zagreb, 1985;
19. Reicherts, M., The right to be forgotten and the EU data protection reform: Why we must see through a distorted debate and adopt strong new rules soon (25.11.2017.), dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-568_en.htm Google Scholar
20. Russia Today, Putin signs 'right to be forgotten' bill into law, <https://www.rt.com/politics/273604-russia-putin-law-forgotten>
21. Selinger E., Hartzog, W., Google can't forget you, but it should make hard to find. Wired. (20.5. 2014), dostupno na: <http://www.wired.com/2014/05/google-cant-forget-you-but-it-should-make-you-hard-to-find/>
22. South African Law Reform Commission, (2005.), Privacy and data protection, Discussion paper 109;
23. Sud Evropske unije, Saopćenje za medije br. 70/14, Luxembourg, 13. 5. 2012, Presuda u predmetu C-131/12, dostupno na: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-05/cp140070en.pdf>
24. Williams, R., Telegraph stories affected by EU <right to be forgotten>, The Telegraph, 3.9.2015., <http://www.telegraph.co.uk/technology/google/11036257/Telegraph-stories-affected-by-EU-right-to-be-forgotten.html>
25. Fitzpatrick, A., Here's How Celebs Can Get Their Nude Selfies Taken Down, Time, (2.9.2014.), dostupno na: <http://time.com/3256732/jennifer-lawrence-selfies-copyright/>

26. Tippmann, S., Powles, J., Google accidentally reveals data on «right to be forgotten» requests, *The Guardian* (14.7. 2015), dostupno na: <https://www.theguardian.com/technology/2015/jul/14/google-accidentally-reveals-right-to-be-forgotten-requests>
27. Toobin, J., The Solace of Oblivion – In Europe, the right to be forgotten trumps the Internet, *The New Yorker* (29.9.2014), Dostupno na: <http://www.newyorker.com/magazine/2014/09/29/solace-oblivion>
28. Viviane Reding, Your data, your rights: Safeguarding your privacy in a connected world, *Speech/11/183*, Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-11-183_en.htm
29. Warman, M., EU Fights ‘Fierce Lobbying’ to Devise Data Privacy Law, *The Telegraph*, (9.2.2012), dostupno na: <http://www.telegraph.co.uk/technology/Internet/9069933/EU-fights-fierce-lobbying-to-devise-data-privacy-law.html>
30. Welch, C., Google received over 75 million copyright takedown requests in February, dostupno na: <https://www.theverge.com/2016/3/7/11172516/google-takedown-requests-75-million>

Internet stranice:

1. <https://backlinko.com/google-ranking-factors>
2. <http://gs.statcounter.com/search-engine-market-share/all/europe>
3. https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billNavClient.xhtml?bill_id=201320140SB568
4. <https://static.googleusercontent.com/media/archive.google.com/hr//advisorycouncil/advisement/advisory-report.pdf>
5. https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/108/signatures?p_auth=KFTwDe2h

RIGHT TO BE FORGOTTEN AS AN INSTRUMENT OF PROTECTION OF PERSONALITY RIGHTS IN EUROPEAN UNION

Maja Čolaković, associate professor

Faculty of Law, „Džemal Bijedić“ University of Mostar

Lana Bubalo, assistant professor

Faculty of Law, „Džemal Bijedić“ University of Mostar

ABSTRACT

The rapid development of technology that has taken place in the last decades has created numerous problems regarding the protection of personality rights. Among them is the problem of unauthorized processing and use of personal data and their unauthorized and misleading public exposure.

In European union, the right to be forgotten was actualized in 2014, with the Google v Costeja ruling of European Court of Justice. In it, pursuant to Directive 95/46/EC, the individuals were authorized to request removal of search results (photographs, personal data, etc.). from Internet browsers that are inappropriate, irrelevant or excessive.

The need for a thorough reform of personal data protection in the European Union, driven by outdated regulations and insufficient level of harmonization in this area in the member states, ultimately led to the adoption of a set of new legal instruments, including Regulation 2016/679. This Regulation explicitly and much more precisely than Directive 95/46/EC regulates the right to be forgotten.

In this paper, the authors analyze the provisions of the new data protection framework of the European Union, particularly the right to be forgotten, its relation to the right to freedom of expression and information, and the ways to implement this right in practice.

Keywords: *Internet, personal data, freedom of information*